

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Національний університет «Запорізька політехніка»
Факультет міжнародного туризму та економіки
Кафедра туристичного, готельного та ресторанного бізнесу

Пояснювальна записка

до кваліфікаційної дипломної роботи
другого (магістерського) рівня вищої освіти

на тему СУЧАСНІ РИЗИКИ СТРАХУВАННЯ ТУРИСТІВ

Виконала: студент II курсу, групи МТЕ-110м

Спеціальності 241 Туризм

(код і найменування спеціальності)

Освітня програма Туризмознавство

Огуєва Р.В.

(прізвище та ініціали)

Керівник Кукліна Т.С.

(прізвище та ініціали)

Рецензент Соколов А.В.

(прізвище та ініціали)

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Національний університет «Запорізька політехніка»

Факультет Міжнародного туризму та економіки

Кафедра Туристичного, готельного та ресторанного бізнесу

Ступінь вищої освіти Другий (магістерський) рівень

Освітньо-кваліфікаційний рівень магістр

Спеціальність 242 Туризм
(шифр і назва)

Освітня програма (спеціалізація) Туризмознавство
(назва освітньої програми (спеціалізації))

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри ТГРБ

В.М. Зайцева

«___» _____ 2021 року

З А В Д А Н Н Я

НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ ДИПЛОМНУ РОБОТУ СТУДЕНТУ

Огуєвої Руслани Володимирівни
(прізвище, ім'я по батькові)

1. Тема роботи (проекту) Сучасні ризики страхування туристів

керівник роботи (проекту) Кукліна Т.С., к.е.н., доц.

затверджені наказом закладу вищої освіти від 14 вересня 2021 року № 336

2. Строк подання студентом роботи (проекту) 13.12.2021 р.

3. Вихідні дані до роботи (проекту) в роботі використанні навчальні посібники, підручники, статті наукових видань, Інтернет-джерела, матеріали міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференцій, монографії, законодавчі та нормативно-правові акти України, дані первинного бухгалтерського обліку, статистичні звіти.

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити)

Розділ 1. Основні теоретичні аспекти ризиків страхування в туризмі.

Розділ 2. Аналіз систем страхування в туризмі: світовий та вітчизняний досвід

Розділ 3. Перспективи розвитку страхування в туризмі на прикладі ПрАТ «Страхова компанія «ВУСО».

5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень)

Графічний матеріал кваліфікаційної дипломної роботи має бути: 16 таблиць і 12 рисунків.

6. Консультанти розділів кваліфікаційної дипломної роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
1	Кукліна Т.С., доцент каф. ТГРБ	01.09.2021	11.10.2021
2	Кукліна Т.С., доцент каф. ТГРБ	01.09.2021	25.10.2021
3	Кукліна Т.С., доцент каф. ТГРБ	01.09.2021	08.11.2021
Нормоконтроль	Цвілий С.М., доцент каф. ТГРБ	01.09.2021	19.11.2021

7. Дата видачі завдання 1 вересня 2021 року

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів дипломної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1	Узгодження теми, складання змісту	01.09.2021	виконано
2	Вивчення літературних джерел	01.09-10.09.2021	виконано
3	Збір матеріалу на кваліфікаційну дипломну роботу	01.09-01.10.2021	виконано
4	Групування та аналіз зібраного матеріалу	01.09-11.10.2021	виконано
5	Виконання першого розділу	11.10.2021	виконано
6	Виконання другого розділу	25.10.2021	виконано
7	Виконання третього розділу	08.11.2021	виконано
8	Формування висновків та рекомендацій	15.11.2021	виконано
9	Оформлення кваліфікаційної дипломної роботи	19.11.2021	виконано
10	Перевірка роботи на плагіат	22.11.2021	виконано
11	Перевірка роботи керівником	26.11.2021	виконано
12	Одержання відгуку та рецензії	29.11.2021	виконано
13	Попередній захист кваліфікаційної дипломної роботи	03.12.2021	виконано
14	Подання роботи на кафедру	13.12.2021	виконано
15	Захист кваліфікаційної дипломної роботи	23.12. 2021	виконано

Студент

(підпис)

Огуєва Р.В.
(прізвище та ініціали)

Керівник роботи (проекту) _____
(підпис)

Кукліна Т.С.
(прізвище та ініціали)

РЕФЕРАТ

Актуальність теми. Ризик є передумовою виникнення страхових відносин, без якого не існує страхування, бо без ризику немає страхового інтересу. Зміст ризику і міра його вірогідності визначають межі страхового захисту. За своїм змістом ризик є подією з негативними, особливо невігідними економічними наслідками, вони можуть виникнути в майбутньому в якийсь момент у невідомих масштабах. З точки зору туристичної етики, дослідження цього питання має велике значення.

Метою кваліфікаційної дипломної роботи є аналіз ризиків страхування туристів та діяльності страхової компанії в галузі туризму. Виходячи з поставленої мети, виконано такі **завдання**: розглянуто основні аспекти ризиків страхування в туризмі; проаналізовано систему страхування в туризмі розвинених країн світу та України; обґрунтовано тенденції та перспективи розвитку страхування в туристичній сфері ЗАТ СК «ВУСО».

Об'єктом наукового дослідження є виступає страхова діяльність.

Предметом дослідження є особливості надання страхових послуг в туристичній сфері в умовах конкуренції.

Методи дослідження: аналізу та синтезу, економіко-математичні методи (групування, порівняння, методу відносних та середніх величин, вибіркового, індексного та інших), економіко-статистичні методи, вибіркові обстеження, анкетування, графоаналітичний метод.

Інформаційну базу дослідження становлять офіційні видання Верховної Ради України та органів виконавчої влади, статистичні дані Державної служби статистики України, міжнародних економічних організацій, державні стандарти та норми, монографії, наукові публікації, Інтернет-ресурси, власні обстеження.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому що теоретично обґрунтовано сучасні послуги страхування, які надаються в галузі туризму в сучасних умовах; досліджені особливостей сучасного стану

страхування туризму в Україні та світі, проведенні аналізу систем страхування туристів, та аналізі показників діяльності ЗАТ СК «ВУСО».

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що дані кваліфікаційної дипломної роботи можуть бути використані у діяльності страхових компаній з обслуговування туристів (довідка впровадження № 3/11 від 20.10.2021 р.).

Апробація результатів кваліфікаційної дипломної роботи. Основні результати, викладені в кваліфікаційній дипломній роботі, доповідалися й обговорювалися на щорічній науково-практичній конференції викладачів, науковців, молодих учених, аспірантів, студентів «Тиждень науки – 2021» (НУ «Запорізька політехніка», 2021 р.) та I Міжнародній науково-практичній конференції «Туристичний та готельно-ресторанний бізнес: сучасний стан, проблеми та перспективи розвитку» (м. Старобільськ, 2021 р.), за результатами якої опубліковано тези доповіді.

Структура і обсяг роботи. Кваліфікаційна дипломна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (55 найменувань). Загальний обсяг роботи становить 104 сторінки комп'ютерного тексту, основний зміст роботи викладено на 99 сторінках. Робота містить 6 таблиць та 6 рисунків.

АНОТАЦІЯ

Огуєва Р.В. Сучасні ризики страхування туристів. – Кваліфікаційна дипломна робота.

У роботі розглянуто теоретичні аспекти ризиків страхування в туризмі. Узагальнено наукові положення поняття та види ризиків у туризмі. Обґрунтовано місце страхування серед методів керування ризиками в туристичній діяльності. Проаналізовано системи страхування в туризмі: світовий та вітчизняний досвід. Виявлені перспективи розвитку страхування в туризмі на прикладі Страхова Компанія «ВУСО». Обґрунтовані ризикові події які стримують розвиток страхування в туризмі.

Ключові слова: страхування, страхова компанія, страхова діяльність, ризик, ризикові обставини, туризм, туристська галузь, туристична діяльність, правила.

ANNOTATION

Ohuieva R.V. Modern Risks of Insurance for Tourists. – Qualifying work.

The theoretical aspects of insurance risks in tourism are considered in the work. The scientific provisions of the concept and types of risks in tourism are generalized. The place of insurance among the methods of risk management in tourism is substantiated. Insurance systems in tourism are analyzed: world and domestic experience. Prospects for the development of insurance in tourism on the example of Insurance Company «VUSO». Substantiated risk events that hinder the development of insurance in tourism.

Keywords: insurance, insurance company, insurance activity, risk, risk circumstances, tourism, tourism industry, tourism activity, rules.

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ, СИМВОЛІВ, ОДИНИЦЬ, СКОРОЧЕНЬ І ТЕРМІНІВ

грн. – гривня

див. – дивись

ДКРРФП – Державна комісія з регулювання ринку фінансових послуг

ДСТУ – державний стандарт України

ДТП – дорожньо-транспортна пригода

ін. – інше

ЗАТ – закрите акціонерне товариство

КП – комунальне підприємство

млн. – мільйон

НБУ – Національний банк України

р., рр. – рік, роки

рис. – рисунок

СК – страхова компанія

ст. – стаття

ст. – століття

США – Сполучені Штати Америки

табл. – таблиця

ТОВ – товариство з обмеженою відповідальністю

тис. – тисяча

УРСР – Українська Радянська Соціалістична Республіка

% – відсотки

ЗМІСТ

ВСТУП	9
РОЗДІЛ 1. ОСНОВНІ ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ РИЗИКІВ СТРАХУВАННЯ В ТУРИЗМІ	12
1.1. Поняття та види ризиків у туризмі	12
1.2. Місце страхування серед методів керування ризиками в туристичній діяльності	24
1.3. Ризики туристів під час подорожей	32
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ СИСТЕМ СТРАХУВАННЯ В ТУРИЗМІ: СВІТОВИЙ ТА ВІТЧИЗНЯНИЙ ДОСВІД	40
2.1. Страхова діяльність розвинених країн світу	40
2.2. Сучасний стан ринку страхування послуг в Україні	53
2.3. Основні параметри функціонування та розвитку ПрАТ «Страхова Компанія «ВУСО»	64
РОЗДІЛ 3. ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СТРАХУВАННЯ В ТУРИЗМІ НА ПРИКЛАДІ ПрАТ «СТРАХОВА КОМПАНІЯ «ВУСО»	82
3.1. Порівняння програм туристичного страхування компаній Pzu, Vuso, Providna	82
3.2. Ризикові події які стримують розвиток страхування в туризмі	91
ВИСНОВКИ	97
ПЕРЕЛІК ПОСИЛАНЬ	100

ВСТУП

Роль страхування в сучасному світі надзвичайно висока. Воно охоплює всю систему економічних відносин як усередині окремо взятої країни, так і в процесі міжнародного співробітництва держав. Всесвітній розвиток цього сектора економіки, призначеного для відшкодування можливих непередбачених втрат, визначається розвитком сучасного життя. Різке звуження обсягів державної власності, розвиток договірних відносин в умовах нестабільної економіки, зростання імовірних стихійних лих, екологічних і техногенних катастроф, епідеміологічна обстановка, яка постійно погіршується, безпрецедентні акти цивільної непокори, міжнародного тероризму створюють високий рівень ризику в будь-якій сфері діяльності людини і, відповідно, потребу в захисті, який і надає страхування.

В умовах ринкових відносин завданням аналізу стану компанії стає не стільки облік грошових потоків, скільки дослідження фінансово-економічного стану і його фінансової стійкості.

Страхування виконує чотири функції: ризик, запобігання, заощадження та контроль. Суть функції страхового ризику полягає в компенсації ризику. В рамках дій цих функцій відбувається перерозподіл грошової форми вартості між учасниками страхування у зв'язку з наслідками страхових випадків. Ризикова функція страхування є основною, оскільки страховий ризик як можливість збитку безпосередньо пов'язаний з основною метою страхування для відшкодування потерпілим міжнародних збитків.

Беручи до уваги підвищення ризиків та збитків у галузі туризму, можна зробити висновок про велику імовірність тісної співпраці страхових компаній з турагентами, що бажають надавати подорожуючим повний пакет послуг, який має включати страхове забезпечення, на випадок неприємних та непередбачуваних подій. З точки зору туристичної етики, дослідження цього питання має велике значення.

Значна увага дослідженню питань страхування туристичної діяльності

приділена в наукових роботах Д.Р. Абрамітової, Н.М. Власової, В.В. Гуменюк, С.Г. Загурської, А.В. Кошляк, А. С. Крутової, Н.В. Кузнецової та інших. Проблемам розвитку світового ринку страхових послуг присвячені праці зарубіжних вчених як В. Гоббі, Дж. Діксон, Г. Леві, Дж. Орини, Р. Меркин, Л. Гератеволь, Дж. Батлер.

Останнім часом над питанням дослідження ринку страхування в туризмі, у своїх працях займаються багато науковців, дослідників, практиків; серед них значну активність проявляють науковці кафедри туристичного, готельного та ресторанного бізнесу Національного університету «Запорізька політехніка»: А. Віндюк, Т. Кукліна, О. Жилко, С. Журавльова, Д. Гурова, В. Зайцева, О. Корнієнко, Д. Мамотенко та інші.

Метою роботи є аналіз ризиків страхування туристів та діяльності страхової компанії в галузі туризму.

Для досягнення поставленої мети в роботі вирішується кілька основних задач:

- розкрити основні аспекти ризиків страхування в туризмі;
- проаналізувати систему страхування в туризмі розвинених країн світу та України;
- окреслити тенденції та перспективи розвитку страхування в туристичній сфері ЗАТ СК «ВУСО».

Об'єктом дослідження виступає страхова діяльність.

Предметом дослідження є особливості надання страхових послуг в туристичній сфері в умовах конкуренції.

В якості інформаційної бази для вирішення поставлених задач були використані різні навчальні посібники, монографії вітчизняних та зарубіжних фахівців з даної тематики, Інтернет ресурси, статистичні дані.

Для вирішення поставлених завдань у роботі використано такі методи дослідження: синтезу, порівняльного і статистичного аналізу – при визначенні сучасних закономірностей та перспектив розвитку туристичного та страхового ринків, монографічний (при вивченні сучасного стану

страхової діяльності).

Наукова новизна отриманих результатів полягає в тому, що в роботі теоретично обґрунтовано сучасні послуги страхування, які надаються в галузі туризму в сучасних умовах; досліджені особливості сучасного стану страхування туризму в Україні та світі, проведено аналіз систем страхування туристів, та було проаналізовано усі показники діяльності ЗАТ СК «ВУСО».

Практична значимість дослідження. Дані кваліфікаційної дипломної роботи можуть бути використані у діяльності страхових компаній з обслуговування туристів.

Апробація результатів дослідження. Основні результати, викладені в кваліфікаційній дипломній роботі, доповідалися й обговорювалися на щорічній науково-практичній конференції викладачів, науковців, молодих учених, аспірантів, студентів «Тиждень науки – 2021» (НУ «Запорізька політехніка», 2021 р.) та I Міжнародній науково-практичній конференції «Туристичний та готельно-ресторанний бізнес: сучасний стан, проблеми та перспективи розвитку» (м. Старобільськ, 2021 р.), за результатами якої опубліковано тези доповіді.

Структура роботи. Кваліфікаційна дипломна робота складається із вступу, трьох розділів, висновків, переліку посилань. Робота містить 6 рисунків і 6 таблиць. Загальний обсяг роботи – 99 сторінки друкованого тексту. Перелік посилань містить 55 найменувань.

РОЗДІЛ 1. ОСНОВНІ АСПЕКТИ РИЗИКІВ СТРАХУВАННЯ В ТУРИЗМІ

1.1. Поняття та види ризиків у туризмі

Окремі докази прагнення страхування людей від ризиків були відомі ще за тисячі років до нашої ери. Археологічні знахідки дають можливість стверджувати: вже у стародавні часи різні народи добре усвідомлювали необхідність спорудження спеціальних громадських приміщень для зберігання запасів провізії на випадок можливої небезпеки.

Ризики – можлива небезпека втрат, зумовлена певними природними явищами (землетруси, паводки, засуха тощо), випадковими подіями техніко-технологічного характеру (пожежа, аварії, вибухи тощо), кримінальними явищами (крадіжки, розбійницькі напади, шахрайство тощо) та явищами суто економічного характеру, різноманітність котрих досить стрімко зростає у зв'язку із поглибленням суспільного поділу праці, розвитком кредитної системи (порушення ритмічності поставок, кризи неплатежу, інфляція тощо). Розвиток страхування в Україні відбувався згідно з економічними, соціальними та правовими умовами, що існували у відповідний період у Київській Русі, царській Росії, а згодом – у колишньому СРСР. Відомо, що, починаючи з XIII століття і до появи залізниці, на теренах сучасної України вантажі на далекі відстані перевозились чумаками, які зусиллями всього гурту відшкодовували збитки (загибель чи поломку візка, смерть вола чи втрату вантажу) потерпілому. Тут ще не завжди вдавалися до попередньої сплати регулярних внесків на створення і поповнення резервного фонду, але це не заважало виконанню зобов'язань щодо відшкодування збитків [11].

Прийняття у 1996 р. Закону України «Про страхування» зробило вітчизняний страховий ринок більш цивілізованим. Головним перетворенням стало підвищення розміру мінімального статутного фонду страхової компанії і прив'язка його до поточного офіційного курсу євровалюти (у ті часи вона мала назву еку). Відповідно до Закону України, статутний фонд страховика

повинний був дорівнювати не менш 100 тис. екю. Закон передбачав обов'язкову перереєстрацію страховиків. Такі міри закономірно призвели до того, що кількість страхових компаній різко скоротилася. Відверті «аферисти від страхування» змушені були припинити свою діяльність, а багатьом страховикам, щоб вижити, довелося об'єднатися для збільшення своїх фінансових можливостей. Законом були також підвищені вимоги до страхових резервних фондів компаній, а також були детально урегульовані окремі види страхування. Крім того, поступово стала формуватися підзаконна нормативна база. Раніш це було неможливо хоча б по тій простій причині, що був відсутній закон. З розвитком законодавства також одержала імпульс у розвитку інфраструктура страхування. Для захисту своїх інтересів страховики стали об'єднуватися в асоціації. У 1997 р. була створена [4] найбільш впливова страхова асоціація – Ліга страхових організацій

Класифікація ризиків може бути досить різноманітною залежно від критерію, покладеного в її основу. З огляду на те, чи готовий суб'єкт взяти на себе відповідальність за страхове відшкодування збитків потерпілим внаслідок настання небажаних, уразливих з погляду економічних (або інших) інтересів подій, розрізняють страхові та нестрахові ризики.

У страхуванні ризик визначається декількома основними поняттями. Насамперед, ризик – це конкретне явище або сукупність явищ (подія чи декілька подій), з виникненням яких відбуваються виплати з раніше утвореного централізованого страхового фонду в натурально-речовій або грошовій формі. Ризик пов'язаний з конкретним об'єктом, щодо якого визначаються чинники ризику. Аналіз одержаної інформації в комплексі іншими заходами дозволяє суттєво знизити негативні наслідки здійснення (реалізації) ризику [3].

Ризик зумовлює ймовірність загибелі чи пошкодження (в майновому страхуванні) об'єкта, прийнятого на страхування. Будь-яка ймовірність може бути виражена дробовою величиною. Якщо ймовірність дорівнює нулю, можна стверджувати про неможливість настання прогнозованої події. При

ймовірності, яка становить одиницю, 100% гарантії того, що подія відбудеться. Очевидно: чим менша ймовірність ризику, тим легше й дешевше можна організувати страхування цього ризику. Висока ймовірність ризику передбачає страховий захист з високою ціною, що утруднює його проведення. У тій мірі, якою оцінено ймовірність настання можливої події, може бути об'єктивно визначено розмір ризику.

Страхування і розмір ризику взаємопов'язані. Вирівнювання ризику, його розподіл складають сукупність прийомів страхової організації, за допомогою яких на практиці організується проведення страхування, вибір для цього технічних прийомів. Правильна оцінка розміру ризику має велике значення в практиці роботи страховиків, тому що визначає величину необхідного страхового фонду, а значить, і можливості відшкодування збитків застрахованих як у звичайні, так і в особливо несприятливі роки [15].

Ризик є передумовою виникнення страхових відносин, без якого не існує страхування, бо без ризику немає страхового інтересу. Зміст ризику і міра його вірогідності визначають межі страхового захисту. За своїм змістом ризик є подією з негативними, особливо не вигідними економічними наслідками, вони можуть виникнути в майбутньому в якийсь момент у невідомих масштабах.

Про ризик йдеться лише тоді, коли є відхилення між запланованими й реальними (фактичними) результатами. Таке відхилення може бути або позитивним, або негативним. Негативне відхилення буває при несприятливому результаті. Позитивне відхилення виникає тоді, коли фактичний результат виявляється більш вагомим, ніж очікувалося. Можливість негативного відхилення від запланованого фактичного результату, тобто небезпека небажаного наслідку, називається ризиком. Ймовірність позитивного відхилення при вихідних заданих параметрах на одну очікувану подію визначається як шанс [12].

У цьому розумінні можна розрізняти ризик збитку або шанс на прибуток, де збиток виражається у негативному, а прибуток – у позитивному

відхиленні між плановими (очікуваними) й реальними (фактичними) результатами. Саме багатогранність форм прояву ризику, частота й шкідливість наслідків його прояву, неможливість абсолютного уникнення його ймовірності викликають необхідність Організації страхування.

Поняття ризику пов'язується з усвідомленням небезпеки, загрози, ненадійності, невизначеності, непевності, випадковості, збитку. На думку дослідників, термін «ризик» походить від латинського слова «rescum» – скеля або небезпека зіткнення з нею. Протягом тривалого часу поняття ризику не лише асоціювалося з багатозначними негативними проявами життєвих ситуацій, а й часто вживалося як їх синонім [11].

У практиці діяльності страховика особливо важливо прогнозувати тарифну політику на основі прогнозування тенденцій розвитку ризику. Загальний прогноз може бути зведено до таких напрямків:

- ризикові обставини, пов'язані з освоєнням нових видів сировини, заміни традиційних матеріалів новими (полімерними, композитними тощо);
- ризикові обставини, зумовлені новими виробничими умовами в промисловості: введенням автоматизованих систем управління технологічними процесами, промислових роботів, роботизованих комплексів тощо;
- ризикова ситуація, пов'язана із змінами в технології промислового цивільного будівництва, зокрема з освоєнням збірних модульних конструкцій, висотного блочного й крупнопанельного домобудування тощо;
- ризикові обставини, зумовлені впровадженням нових транспортних систем, яким властива висока пропускна чи провізна здатність на різних шляхах сполучення [15].

Для оцінки динаміки ризику в конкретній страховій сукупності особливе значення мають наявність та аналіз достовірної інформації. Треба зауважити: лише розгалужена група об'єктів, що була в центрі спостереження, дозволяє з достатнім ступенем достовірності констатувати можливість збитку.

Оцінюючи ризики настання збитків, доцільно розрізняти такі їх види:

1. Ризики, які можливо застрахувати.
2. Ризики, які неможливо застрахувати.
3. Допустимі й недопустимі ризики.
4. Технічний ризик страховика.

Найбільш численну групу складають ризики, які можна застрахувати. У зв'язку з цим: страховий ризик може бути оцінено з погляду ймовірності настання страхового збитку, щоб встановити, чи є даний ризик страховим, необхідно застосувати такі критерії:

- ризик, що включається в розмір відповідальності страхової компанії, має бути з ймовірним характером високого рівня;

- ризик має виступати як випадковий. Це означає: об'єкту, щодо якого виникають страхові правовідносини, властивий тимчасовий характер зв'язку. Він не може підлягати небезпеці, яка попередньо вже відома страховику чи власнику об'єкта страхування. При цьому обом сторонам договору страхування конкретний момент настання страхового випадку й можливий обсяг збитку як його наслідок наперед невідомі [18];

- випадковість прояву даного ризику доцільно співвідносити з масою однорідних об'єктів. З цією метою організується відповідне статистичне спостереження, аналіз даних якого дозволяє встановити відповідну прогностичну страхову премію. Крім того, статистична інформація дозволяє зробити висновок про закономірність прояву ризику стосовно сукупності однорідних об'єктів;

- настання страхового випадку, яке виражається в реалізації ризику, не повинно залежати від волевиявлення страховика або інших зацікавлених осіб. Недоцільно приймати на страхування ризики, пов'язані з намірами страхувальника (спекулятивні ризики);

- момент настання страхового випадку не можна визначити ні за часом, ні в просторі;

- страхова подія не може мати розмірів катастрофічного лиха, тобто

охоплювати масу об'єктів у рамках величезної страхової сукупності, спричиняючи масові збитки [11];

– шкідливі наслідки реалізації ризику необхідно об'єктивно виміряти й оцінити. Масштаби несприятливих наслідків мають бути досить значними й зачіпати інтереси страхувальника (його страхові інтереси);

Залежно від джерела небезпеки виділяються ризики, зумовлені проявом стихійних сил природи й діяльності людини (суспільства). За обсягом відповідальності страховика ризики підрозділяються на індивідуальні й універсальні.

Особливу увагу складають специфічні ризики: аномальні й катастрофічні [15].

До сукупності аномальних включаються ті ризики і тоді, коли неможливо величину їх віднести до тієї чи іншої групи страхової відповідальності. Аномальні ризики бувають нижче і вище нормального.

Катастрофічні ризики складають значну групу, що охоплює велику сукупність застрахованих об'єктів або страхувальників, нерідко спричиняючи збитки в значних розмірах. До числа їх належать землетруси, урагани, цунамі та інші прояви стихійних сил природи. До причин катастрофічних ризиків може відноситись і перетворювальна діяльність людини в процесі створення матеріальних благ (наприклад, аварія на атомній станції чи хімічному об'єкті). Катастрофічні ризики можуть бути застраховані на особливих умовах договору між страховими партнерами.

У роботі страховика винятково важливе значення має визначення об'єктивного й суб'єктивного ризиків.

Об'єктивні ризики відображають шкідливу дію неконтрольованих сил природи чи інших випадковостей на застраховані об'єкти і не залежать від волі та дій людини. Суб'єктивні ризики базуються на ігноруванні або відкиданні об'єктивного підходу до дійсності, і пов'язані з недостатнім пізнанням довкілля в об'єктивній реальності. Тому вони залежать від дій та свідомості людей. У загальному розмежуванні ризиків виділяють декілька

груп: політичні, екологічні, транспортні й спеціальні.

Політичні (репресивні) ризики пов'язані з не передбачуваними діями, заходами чи акціями законодавчих або виконавчих органів влади іноземних держав щодо конкретної суверенної держави, підприємців або просто приватних осіб цієї держави. Політичні ризики можуть через систему всіляких допущень чи особливих умов договору страхування включатись в обсяг відповідальності страховика.

Екологічні ризики пов'язані із забрудненням довкілля і зумовлені перетворювальною діяльністю людини у виробництві. Екологічні ризики, як правило, не включають до обсягу відповідальності страхової організації.

Однак певні страхові інтереси, зумовлені екологічними ризиками, привели до створення самостійного виду страхування, що відповідає цим інтересам [15].

Транспортні ризики підрозділяються на ризики каско і карго. Транспортні ризики каско стосуються страхування повітряних, морських і річкових суден, автомобілів та рухомого залізничного складу під час пересування, стоянки (простою) і ремонту. Транспортні ризики карго належать до страхування вантажів, що перевозяться всіма видами транспортних засобів.

Спеціальні ризики передбачають страхування перевезення особливо цінних вантажів (грошової готівки, виробів з коштовних металів та каміння, творів мистецтва тощо). Зміст спеціальних ризиків зазначається в особливих умовах договору страхування і може включатися до обсягу страхової відповідальності.

Як відомо, головне завдання діяльності страховика полягає в тому, щоб мати необхідні кошти в страховому фонді на протязі дії договору страхування. Кошти мають бути достатніми для відшкодування збитку в разі виникнення страхового випадку (реалізації ризику) [12].

На момент укладення договору страхування його об'єкт є в певному стані, це визначається спеціалістами страхової організації залежно від деяких

ознак, що суттєво впливають на стан об'єкта страхування. Вони спостерігаються і реєструються страховиком. Фактори, якими визначається реєстрація ризику для даної ризикової сукупності, називаються ризиковими обставинами. Вони властиві даному об'єкту страхування і мають розглядатись як компоненти або ознаки ризику. Будь-який ризик можна розглядати як сукупність ризикових обставин. У свою чергу, серед них виділяються об'єктивні і суб'єктивні складові. Об'єктивні ризикові обставини відображають об'єктивний підхід до дійсності і не залежать від волевиявлення людей. Суб'єктивні ризикові обставини якраз пов'язані з ним.

При укладенні договору страхування страховик зобов'язаний страхувати як об'єктивні, так і суб'єктивні ризикові обставини. В деяких випадках при укладенні договорів страхування можливий підбір страховиком ризикових обставин. У сукупності і в єдності та взаємодії всі ризикові обставини визначають стан, що називається ситуацією ризику. Вона характеризує природний стан об'єкта страхування й реальність, в якій цей об'єкт знаходиться [13].

Ризикові обставини є умовами дії (реалізації) ризику. На основі аналізу ризикових обставин розраховується страхова премія, виплачувана в страховий фонд. Спеціалісти страхової організації мають підбирати й вивчати необхідну інформацію, яка характеризує суттєві ризикові обставини та їхню динаміку. В результаті цього аналізу аргументуються висновки, що враховуються через систему скидок та надбавок (накидок) у процентах або сталих фінансових умах до обчисленої страхової премії для базової сукупності відповідних ризикових обставин.

Вивчення ризикових обставин дозволяє прогнозувати можливість настання очікуваної події в майбутньому. Але лише одна чи декілька ризикових обставин викликають реалізацію ризику, тобто зумовлюють настання страхового випадку. Він може настати щодо одного чи багатьох об'єктів в межах певної страхової сукупності. Страховий випадок стосовно багатьох об'єктів страхування зумовлює кумуляції ризику, тобто може

викликати катастрофічний ризик [16].

У практичній діяльності страхових спеціалістів доцільно розрізняти страховий випадок і страхову подію. Під страховою подією слід розуміти потенційно можливе завдання збитку об'єкта страхування. Страховий випадок означає реалізовану гіпотетичну можливість заподіяння збитку об'єкта страхування. Наслідки страхового випадку виражаються в частковому пошкодженні або повному знищенні об'єкта страхування (тут не йдеться про страхування людей). Не належать до страхових випадків події, котрі, хоча й викликали збиток, не суперечать нормальному технологічному циклу в процесі виробництва. Тому під час занесення в договір умов страхування необхідно чітко формулювати події, які включають до обсягу відповідальностей страховика. Наприклад, здійснюючи страхування від простоїв транспортних засобів чи устаткування, необхідно точно вказувати, від яких конкретних простоїв буде наставати страхова відповідальність. Крім того, умови договору страхування при цьому мають враховувати матеріальну шкоду, зумовлену простоями як реалізацією ризику [20].

Відправляючись в туристичну чи екскурсійну поїздку, на відпочинок або оздоровлення, на маршрут вихідного дня або у всесвітню подорож, турист стикається з цілою низкою проблем (див. рис. 1.1), які при збігу обставин можуть призвести до негативних наслідків для його здоров'я та майна, погано вплинути на настрій та враження від поїздки.

Закон України «Про туризм» у розділі VIII надає гарантії безпечного перебування туристів на території України і зобов'язує органи влади та суб'єктів туристичної діяльності розробити комплекс заходів з безпеки туристів. Зокрема, в статті 26 сказано: «Місцеві органи державної виконавчої влади в галузі туризму розробляють і організовують виконання регіональних програм забезпечення захисту та безпеки туристів, особливо в місцях туристичної активності.

Суб'єкти туристичної діяльності розробляють конкретні заходи щодо забезпечення безпеки туристів, екскурсантів, які беруть участь у туристичних

подорожах, походах, змаганнях, запобігання травматизму та нещасним випадкам і несуть відповідальність за їх виконання» [3].

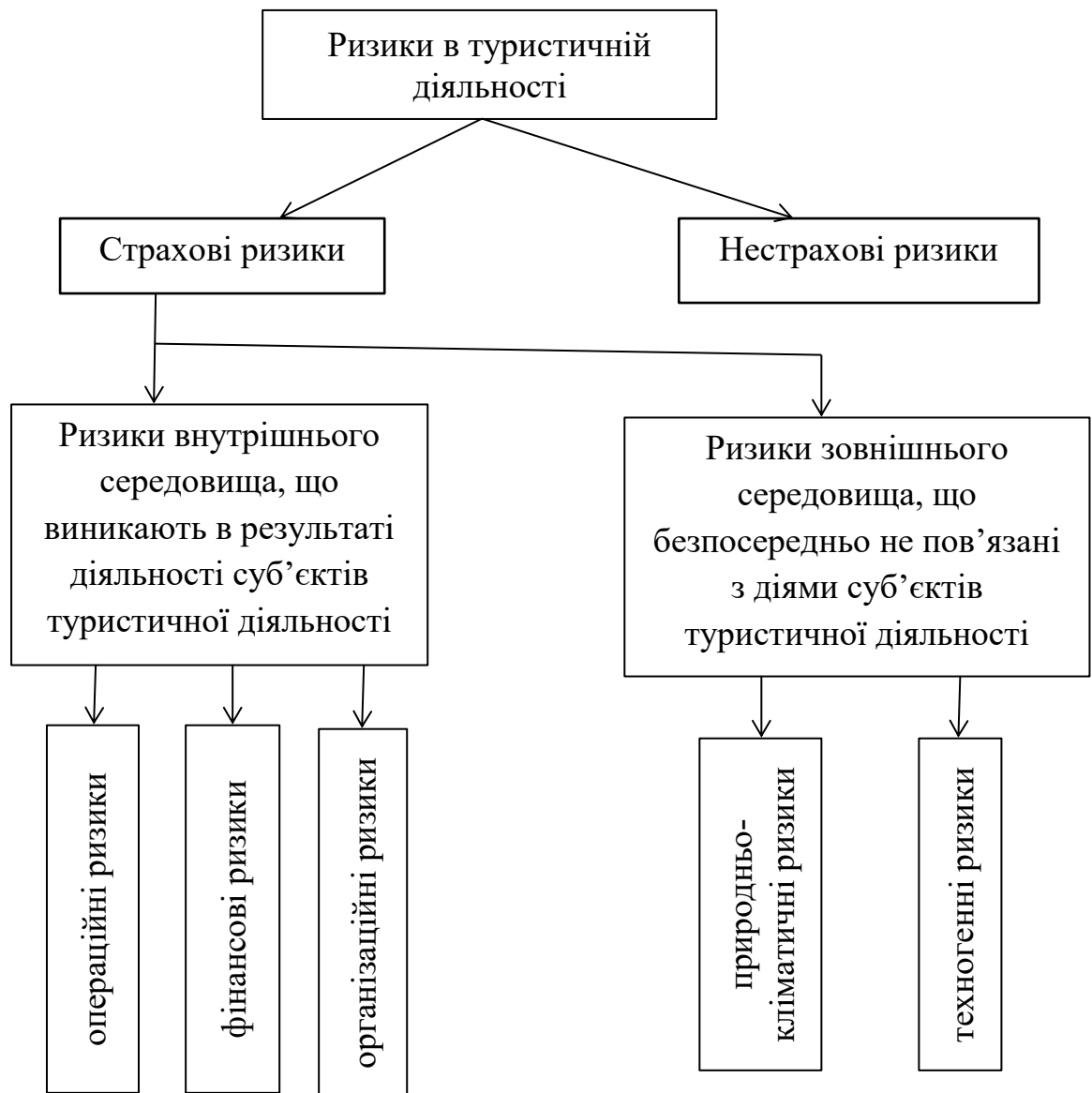

Рис. 1.1 – Взаємодія ризиків у туристичній індустрії

Перебуваючи в незнайомому середовищі, яке відрізняється від місця постійного проживання, активно відпочиваючи, турист постійно знаходиться під впливом ризикових обставин. Він не знає досконало звичаїв, мови, традицій, побуту, не має імунітету від хвороб, поширених у даній місцевості, не пристосований до проживання та інтенсивних навантажень у гірських районах, в пустелі або на воді [14].

Серед інших виділяються головні фактори небезпечності: травмонебезпека, небезпечна дія навколишнього середовища, в тому числі виробничі джерела – шум, вібрація, пожежонебезпека, хімічні, радіоактивні, біологічні, психофізичні, природні, особиста безпека в умовах криміногенного стану, а також специфічні фактори ризику, притаманні особливим видам туризму. Різні несприятливі для туризму фактори мають неоднакову вірогідність їх настання, неоднакову інтенсивність дії та наслідки.

Для удосконалення функціонування туристичного ринку України, включаючи забезпечення безпеки подорожуючих, туристичні організації мають постійно співпрацювати зі страховими компаніями та створювати умови для розвитку таких співвідносин [13].

Згідно із Законом України «Про туризм» із метою забезпечення безпеки туристів суб'єкти туристичної діяльності зобов'язані здійснювати:

- підготовку безпечних умов для перебування туристів, облаштування трас походів, прогулянок, екскурсій, місць проведення змагань, забезпечення туристів справним спорядженням та інвентарем;
- навчання туристів засобам профілактики і захисту від травм та нещасних випадків, інструктаж із надання першої медичної допомоги, а також інформування про джерела небезпеки, які можуть бути зумовлені характером маршруту та поведінкою самих туристів;
- контроль за підготовкою туристів до подорожей, походів, змагань, інших туристичних заходів;
- надання оперативної допомоги туристам, що зазнають лиха, транспортування потерпілих;
- розробку та реалізацію спеціальних вимог безпеки під час організації та проведення походів з автомобільного, гірського, лижного, велосипедного, водного, мотоциклетного, пішохідного туризму та спелеотуризму [15].

Найбільш поширеним нещасним випадком серед туристів є травматизм. Ризик отримання травми може виникнути в різноманітних

умовах, але найбільша вірогідність події виникає при переміщенні механізмів, предметів і безпосередньо туристів, зі складним рельєфом місцевості, при зсувах, сходженні лавин та інших атмосферних і природних явищ. Важливими у запобіганні травматизму є справне туристичне та спортивне спорядження, одяг, взуття тощо [16].

З метою запобігання травматизму використовуються захисні облаштування, огороження туристичних стежок і маршрутів, захисне обладнання канатних доріг, гірськолижних трас, підйомників, індивідуальні страхові мотузки, шлеми тощо.

Один з небезпечних етапів подорожі – етап перевезення (проїзд до місця відпочинку та зворотний проїзд, транспортування під час подорожування та інші). Оскільки транспортні засоби є джерелами підвищеної небезпеки, питання безпеки туристів повинні бути центральними у всіх варіантах перевезень.

Значний вплив на життя і здоров'я туриста має навколишнє середовище. Основними факторами впливу навколишнього середовища є висока або низька температура повітря, вологість і рухомість повітряних мас, опади, перепади тиску, недостатність кисню та ін. [20].

При проектуванні туру необхідно брати до уваги вибір сприятливої пори року, вечірнього чи денного часу, раціонально обрати трасу туристичного маршруту, врахувати погодні умови, забезпечення відповідної екіпіровки, засобів індивідуального захисту, повне і своєчасне інформування туристів про можливу небезпеку та ін. Важливим фактором, що згубно впливає на здоров'я туристів, є ультрафіолетове випромінювання, підвищений рівень радіоактивності. Можуть мати місце також хімічні фактори, які впливають на організм людини.

Існує також велика загроза інфекційних захворювань, харчових отруєнь та інших біологічних факторів. В багатьох випадках туристи самі порушують регламентовані правила поведінки і потрапляють в складні ситуації, відстають через неуважність від груп на екскурсіях, відправляються в

райони, не рекомендовані для відвідування туристів, беруть участь у ризикових заходах, купуються у заборонених місцях, відвідують сумнівні розважальні заклади та ін. З метою здійснення практичної роботи по забезпеченню безпеки туристів, наданню їм допомоги і захисту в екстремальних ситуаціях, туристичні підприємства, що спеціалізуються на організації туристичних подорожей з використанням активних форм пересування туристів, створюють пошуково-рятувальні служби або укладають угоди на обслуговування з відповідними службами. Пошуково-рятувальна служба повинна мати повну взаємодію з органами охорони здоров'я, зв'язку, внутрішніх справ, цивільної авіації, лісового та водного господарства, гідрометеорологічної служби [15].

1.2. Місце страхування серед методів керування ризиками в туристичній діяльності

Страхування – не панацея від усіх лих. Воно безпосередньо не може вплинути на імовірність страхового випадку в туризмі, але це один із найдієвіших методів покриття збитків в умовах прояву конкретних ризиків. Застрахувати можна практично все. Але страхування дасть очікувані результати, якщо будуть задіяні всі інші можливості керування туристичними ризиками.

Якщо застраховані туристи розумітимуть, що туристичне підприємство дійсно зробило все можливе для запобігання несприятливих випадків і що випадок, який стався, дійсно є безглуздою трагічною випадковістю, вони довірятимуть, насамперед, туристичній фірмі і через неї страховій компанії. А для цього туристичним підприємствам необхідно мати чітке уявлення про місце страхування серед всіх інших методів керування ризиками.

Нині у зв'язку з вичерпанням відомих методів підвищення ефективності своєї діяльності великі туристичні підприємства стали приділяти увагу керуванню ризиками. Стало зрозуміло, що без серйозного

ставлення до ризиків успіхів у бізнесі досягти неможливо. До бізнес-планів почали включати розділ «Керування ризиками», що містить перелік профілактичних і прогностичних заходів щодо запобігання форс-мажорним та іншим негативними факторам, пов'язаним з ризиками [22].

Методи і засоби з обмеження чи мінімізації ризиків у системі економічних відносин називаються системою керування ризиками, або ризик-менеджментом.

Кінцева мета ризик-менеджменту відповідає цільовій функції підприємництва – одержанню найбільшого прибутку при оптимальному, прийнятному співвідношенні прибутку і ризику. Для туристичної діяльності на першому плані забезпечення безпеки туристів. Туристична діяльність, пов'язана зі значними проявами ризику, не є виключенням, а скоріше, підтвердженням цієї тези.

Відповідно до визначення ризик-менеджменту можна виділити стратегію і тактику керування ризиком.

Під стратегією керування розуміється напрям і засіб використання засобів для досягнення поставленої мети. Стратегія дозволяє сконцентруватися на оптимальних варіантах рішення. У стратегії ризик-менеджменту застосовуються такі правила:

- максимум виграшу;
- оптимальна імовірність результату;
- оптимальне коливання результату;
- оптимальне поєднання виграшу і величини ризику.

Тактика – це конкретні прийоми і методи для досягнення мети в конкретних умовах, прийнятні в даній ситуації.

Об'єктом керування в ризик-менеджменті підприємницької діяльності є ризикові вкладення капіталу й економічні відносини між господарюючими об'єктами у процесі реалізації ризику [20].

У підприємницькій діяльності, ризик усвідомлюється як щось інше, а саме, як можливість втрат або імовірність одержання небажаного результату.

Для окремої особистості на першому плані є нанесення шкоди життю і здоров'ю. І саме виходячи з цього страхувальники передають свої ризики страховикам.

Взагалі визначень ризику багато, і всі вони не повною мірою збігаються з визначенням страхового ризику. Тільки в тому випадку, коли сторони за договором страхування домовляються про укладення угоди, ризик для страховика і страхувальника набуває оцінки, яка сприймається обома сторонами як обопільна оцінка страхового ризику [17].

Тільки повністю усвідомивши й оцінивши наявні ризики, і туристичне підприємство, і турист можуть зрозуміти необхідність страхового захисту.

Отже, з наукового погляду ризик – це суб'єктивно-об'єктивна категорія, пов'язана з подоланням невизначеності і конфліктності в ситуації неминучого вибору, яка відображає ступінь досягнення бажаного результату.

Звернемо увагу на прикметники, що фігурують у цьому визначенні. Суб'єктивність ризику визначається його різною оцінкою людьми, що піддаються ризику. Об'єктивність відбиває його існування незалежно від сприйняття його індивідуумами.

Наприклад, завжди існує ризик нещасного випадку. Деякі люди з цієї причини бояться відправлятися в далеку подорож. Однак більшість люблять їздити, але знову-таки по-різному визначають для себе ризик. Одні готові заради пригод їхати хоч на край світу, інші згодні тільки на комфортні умови і безпечні поїздки. Категорії таких людей добре відомі туристичним підприємствам. Ризик завжди виявляється в умовах невизначеності або конфлікту. Синонімами конфлікту стосовно ризикової діяльності може бути конкуренція, суперництво, змагання. Там, де немає ні того, ні іншого, немає ризику [22].

Ризик завжди порівнюється з оцінкою очікуваного результату. Якщо ця оцінка можливостей втрат незначна, то й ризик оцінюється як незначний, практично відсутній, на який не слід звертати увагу. Якщо оцінка велика, то така ситуація сприймається як необхідність вживати якихось заходів для його

обмеження, у тому числі й страхування. Між цими крайніми можливостями багато проміжних, що потребують окремого вирішення в кожному конкретному випадку. Як і більшість видів підприємницької діяльності, туристичний бізнес також супроводжується численними ризиками, однак у туризмі вони мають свою специфіку. Складно виділити серед цих ризиків головні. За певних умов усі вони можуть відіграти вирішальну роль. Нам важливо визначитися, які з цих ризиків можна застрахувати [20].

За характером взаємин суб'єктів туристичної діяльності ризики в туризмі можна поділити на два великих класи: ризики туристичного підприємства і ризики туристів. У свою чергу ризики туристів поділяються також на великі групи:

- ризики іноземного (в'їзного) туризму;
- ризики міжнародного (виїзного) туризму;
- ризики внутрішнього туризму.

Загальна класифікація ризиків, що супроводжують туристичну діяльність, представлена на рисунку 1.2.

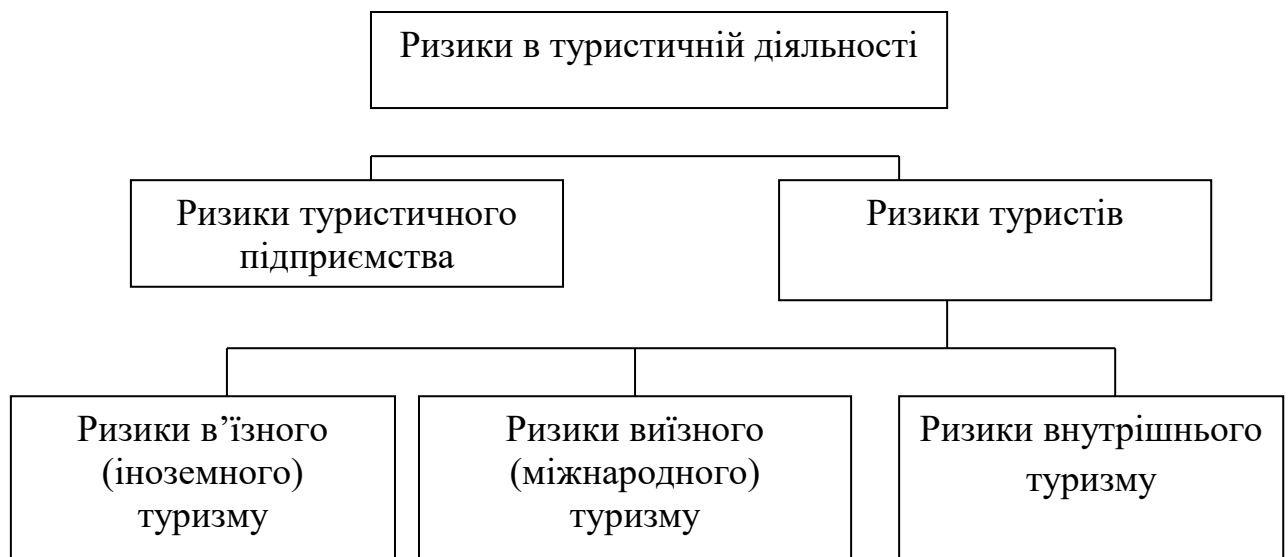

Рис. 1.2 – Ризики в туристичній діяльності

Діяльність туристичного підприємства належить до сфери послуг.

Дамо характеристику основним з цих ризиків.

Для страхування важливий поділ ризиків на чисті і спекулятивні. Чисті – ті, що передбачають збиток або одержання нульового результату, спекулятивні – як одержання збитку, так і прибутку. Традиційно страховими ризиками є чисті ризики, однак розвиток страхування просувається у бік спекулятивних ризиків, які донедавна страхувалися у вкрай обмежених масштабах [18].

Чисті ризики. Природні – це ризики, пов’язані з можливим впливом сил природи на діяльність фірми. Це можуть бути непередбачені для конкретної пори року прояви погодних умов (коливання температури, заморозки, відлига, великі снігопади і т.д.), природні катаклізми (землетруси, повені, зсуви, смерчі та ін.). У туристичній діяльності такі ризики, без сумніву, відіграють значну роль.

Потоки туристів збільшуються в ті райони, де прогнозується гарна погода, і слабшають туди, де погодні умови несприятливі з погляду туристів. Про природні катаклізми і говорити не доводиться, настільки очевидний їх взаємозв’язок з туристичним потоком. Це значить, що дані ризики мають безпосередній вплив і на діяльність туристичного підприємства.

Екологічні ризики можуть бути двох видів: зовнішні і внутрішні. Зовнішні пов’язані з можливістю діяльності в умовах забрудненого навколишнього середовища (наприклад, забруднених водних ресурсів, повітря) і одержання збитків у результаті такої діяльності. Внутрішні визначаються можливістю забруднення навколишнього середовища в результаті діяльності фірми і виникнення її цивільно-правової відповідальності за таке забруднення.

У туристичній діяльності виявляють себе як зовнішні, так і внутрішні екологічні ризики. Зовнішні відіграють значну, а в ряді випадків основну роль. Туристи не бажають відвідувати забруднені райони. Це одна з причин непопулярності України з боку іноземних туристів [15].

Мало того, якщо у певних місцях погіршується екологічна ситуація, це

негайно позначається на припливі туристів. На земній кулі залишилося не так багато по-справжньому екологічно чистих місць, тому останнім часом таким популярним є «зелений», або сільський, туризм. Добре відомі також, що туризм пов'язаний і з внутрішніми екологічними ризиками, що проявляються в можливості нанесення певного збитку навколишньому середовищу в процесі розвитку туристичної діяльності.

Політичні ризики – це ризики, пов'язані з непередбаченою можливістю зміни внутрішнього законодавства і політики країни: податкової, митної і т.д. Туристична діяльність надзвичайно «чутлива» на подібних змін. Від них залежить ціна туристичного продукту, попит на нього. У країни, де політична обстановка погіршується, скорочується або зовсім припиняється потік туристів. Яскравий приклад тому – колишня Югославія [19].

Виробничі ризики безпосередньо пов'язані з виробничою діяльністю, у результаті якої фірма стикається з такими обставинами:

- зниженням продуктивності праці;
- зростанням собівартості послуг;
- збільшенням втрат робочого часу;
- необхідністю використання нових методів ведення справ.

Туристичне підприємство, мабуть, менше, ніж промислові підприємства, піддається цим ризикам, але й вони помітні в її діяльності. Особливо це стосується ризику у зростання собівартості туристичних послуг.

Комерційні ризики виникають у процесі реалізації товарів або послуг. Цей вид ризиків найбільш підступний і найчастіше не визначений для туристичного підприємства, тому що пов'язаний з динамікою просування її товару на ринок. Для оцінки цих ризиків необхідно мати інформацію про еластичність попиту, демографічні фактори, канали розподілу послуг, регіональні традиції і переваги, вплив конкуренції і низку інших факторів.

Комерційний ризик може розглядатися на всіх стадіях просування продукції на ринок і містити такі ризики:

- ризик реалізації послуг на ринку;

- ризик платоспроможності покупця;
- транспортні ризики [24].

Інноваційні ризики – це можливість втрат, що виникають при вкладенні фірмою коштів у розробку нових послуг, що можуть не знайти очікуваного попиту на ринку. Подібних прикладів у туризмі досить багато.

Ділові ризики – це невизначеність щодо майбутнього доходу від основної діяльності підприємства. Тобто діловий ризик – це імовірність того, що підприємство не зможе ефективно повершити оборот своїх активів. Чим більші постійні витрати підприємства, тим вищий діловий ризик [20].

Ризики венчурних операцій. «Венчурний капітал» – це термін, який застосовується для позначення особливо ризикованого капіталовкладення. Для туристичного підприємства це може бути введення нового, який ще не пропонувався на місцевому ринку, маршруту.

Венчурні операції, пов'язані з кредитуванням і фінансуванням нових напрямів діяльності, характеризуються підвищеним ступенем ризику. Вважається, що при організації підприємства для зменшення його господарських ризиків необхідно передбачити хоча б одне – два нововведення.

Операційні ризики пов'язані в основному з торговими операціями, а також з договорами щодо фінансового інвестування і дивідендних виплат. Причини операційного ризику:

- низька якість роботи персоналу;
- тривалий термін проведення операцій;
- порушення технології операції з цінними паперами;
- комп'ютерне піратство;
- неполадки в роботі комп'ютерних систем з опрацювання інформації;
- ненадійність системи проведення операцій;
- неправильне оформлення документів;
- порушення умов договору.

Основні види операційних ризиків: валютні, ризики в процесі продажу,

ризиків неплатежів покупців [26].

Валютний операційний ризик – це можливість не отримати очікуваний прибуток або понести збитки в результаті зміни обмінного курсу на очікувані потоки коштів. Можна сказати, що це випадкове зменшення чистого припливу коштів, зниження прибутку і чистого доходу на одну акцію, зменшення частки ринку збуту. Цим ризиком обтяжений як оборот коштів, так і рівень прибутків туристичного підприємства.

Ризики договірних відносин з контрагентами пов'язані з діяльністю контрагентів з надання послуг. Основні його причини – ненадійні посередники, висока вартість послуг, недосконалість законодавства й урядових гарантій відносно правопорушень у фінансових питаннях, високі транспортні витрати, недостатня надійність банківської системи.

Спекулятивні ризики. Спекулятивні ризики пов'язані з можливістю одержання як збитку, так і прибутку, і в цілому можуть належати до фінансових ризиків. Фінансовий ризик – це загроза грошових втрат. Він пов'язаний з можливістю невиконання суб'єктом економічної діяльності своїх фінансових зобов'язань перед інвесторами. У більш вузькому значенні його пов'язують з фінансовим «левериджем», тобто відношенням боргу до звичайного акціонерного капіталу, який фірма використовує для фінансування активів [30].

1.3. Ризики туристів під час подорожей

Бурхливий розвиток масового туризму, особливо міжнародного, його поширення в усіх регіонах земної кулі все гостріше ставить проблему забезпечення безпеки туристів і вивчення ризиків, що можуть супроводжувати їх як на маршрутах, так і при підготовці до подорожі.

При наданні туристичних послуг має бути забезпечений прийнятний рівень ризику для життя і здоров'я туристів як у звичайних умовах, так і в надзвичайних ситуаціях. Основні фактори ризику для туристів наведені на

рисунку 1.3. Аналіз цих ризиків показує, що туристичне підприємство має принципову можливість наявними у нього засобами якщо не звести нанівець, то значно зменшити імовірність цих ризиків.

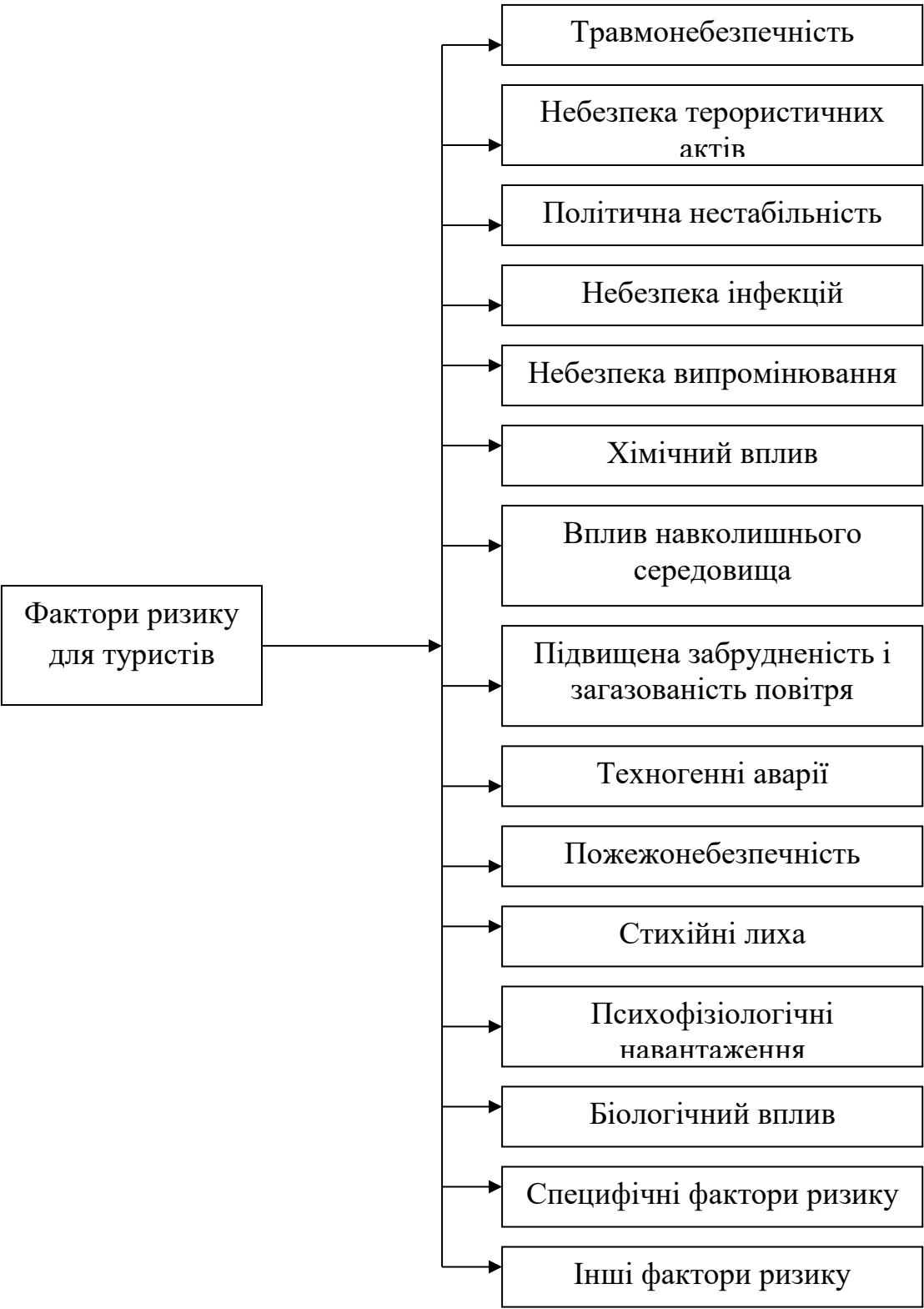

Рис. 1.3 – Фактори ризику для туристів

Травмонебезпека виникає в результаті різних непередбачених ситуацій, а також необережних дій під час відпочинку і переміщення туристів. Це можуть бути дорожньо-транспортні пригоди, несприятливі ергонометричні характеристики туристського спорядження й інвентарю, небезпечні атмосферні явища, каменепади, лавини і та ін. [22].

Небезпека терористичних актів висувається сьогодні чи не на перше місце в ряді країн, причому заздалегідь її передбачити важко, майже неможливо, оскільки останніми роками вона стала проявлятися саме в благополучних розвинутих країнах.

Політична нестабільність у різних країнах проявляється по-різному. МЗС Німеччини виділяє три групи країн і регіонів, де туристів з найбільшою імовірністю очікує той чи інший вид неприємностей.

I група – країни, що перебувають у стані військового конфлікту, і райони широкомасштабних бойових дій. Там туристам рекомендується взагалі не з'являтися. До цієї групи входять: Афганістан, Азербайджан (Нагарний Карабах і прилеглі райони), колишня Югославія (насамперед, Боснія і Герцеговина, частково Хорватія), Сомалі, Західна Сахара.

II група – країни, в яких діють терористичні угруповання, існує внутрішньополітична нестабільність. Там рекомендується виявляти підвищену обережність і утримуватися від відвідання окремих районів. До них належать Ангола, Алжир, Бангладеш, Бутан, Гаїті, Гватемала, Грузія, Єгипет (провінція Асьют), Індія (північні штати), Ізраїль, Ірак (північні райони), Камбоджа, Китай (Тибет), Колумбія, Ліберія, Ліван, Мавританія, Малі, Мозамбік, М'янма, Нігер, Пакистан, Папуа-Нова Гвінея (острів Бутшкль), Перу, Сальвадор, Північна Ірландія, Сенегал, Судан (південні райони), Сьєрра-Леоне, Росія (Північний Кавказ), Руанда, Таджикистан, Туреччина (східні вілайєти), Уганда, Філіппіни (острів Манданао), Хорватія, Шрі-Ланка (район Джафни), Чад [30].

III група – країни з високим рівнем злочинності: Алжир, Азербайджан, Беларусь, Болгарія, Бразилія (район Ріо-де-Жанейро і південні штати), Гаїті,

Гамбія, Гватемала, Грузія, Домініканська Республіка, Заїр, Італія (південні області), Ємен, Казахстан, Кенія, Колумбія, Латвія, Литва, Малі, Мексика, Нігер, Нігерія, Перу, Польща, Росія, Румунія, СІЛА (Вашингтон, Даллас, Лос-Анджелес, Майамі, Нью-Йорк, Сан-Франциско, Чикаго), Таїланд (Паттайя, північні райони), Узбекистан, Україна, Філіппіни, Франція (Прованс, Блакитний берег, острів Корсика), Естонія, Ямайка.

При цьому передбачається, що в інших державах, що не потрапили до цього переліку, якісь особливі небезпеки туристам не загрожують.

Небезпека інфекцій є однією з основних. За даними Всесвітньої організації охорони здоров'я (ВООЗ), у світі зберігається небезпека інфекційних захворювань, що відносяться до карантинних. Щорічно реєструються спалахи холери, чуми, лихоманки Ласса і Ейбола, жовтої лихоманки, захворювань, викликаних тропічними гельмінтами і паразитами. Час від часу з'являються повідомлення про нові захворювання [31].

Найбільш яскравий приклад – спалах атипічної пневмонії в Китаї і ряді інших країн у 2002 році.

У країнах тропічного поясу для туристів, особливо які прибувають з інших кліматичних зон і не мають належного імунітету до місцевих інфекцій, велика імовірність захворювання на малярію, жовту лихоманку, холеру, тиф, чуму та інші інфекційні захворювання. За даними ВООЗ, малярія загрожує сьогодні майже половині населення планети і від 300 до 500 млн. осіб хворіють на неї щороку.

Спалах бубонної чуми зареєстрований у 1995 році на Мадагаскарі (Африка), випадки захворювання на чуму – в Перу. По сьогоднішній день продовжується сьома пандемія холери, яка втягує в епідемічний процес все нові країни [23].

У Заїрі і Габоні відзначався великий спалах лихоманки Ейбола, а в Перу, Габоні, Гані, Беніні і Ліберії – жовтої лихоманки з дуже високим відсотком летального результату (до 61%).

У деяких країнах зберігаються природні вогнища таких карантинних

інфекцій:

- холери – майже в 70 країнах Азії, Африки, Америки і Європи. За даними ВООЗ, в 2007 році у світі зареєстровано 95191 випадок захворювання на холеру. До холеро небезпечних районів належать Поволжя і район Одеси;

- чуми – В'єтнам, Болівія, Бразилія, Перу, Заїр, Замбія, Зімбабве, Мадагаскар, Мозамбік, Танзанія, Уганда, Росія (Астраханська обл., Карачаєво-Черкеська Республіка, Дагестан) і ряд країн СНД. У 2007 році зареєстровано 1289 випадків захворювання на чуму;

- жовтої лихоманки – в Америці й Африці. У 2007 році, за даними ВООЗ, у світі зареєстровано 42 випадки жовтої лихоманки [27].

Вплив навколишнього середовища зумовлений підвищеними або зниженими температурами, вологістю і коливаннями повітря в зоні обслуговування туристів, різкими перепадами барометричного тиску. Показники мікроклімату в приміщеннях, де обслуговуються туристи, а також у транспортних засобах повинні відповідати санітарно-гігієнічним вимогам.

Пожежонебезпека пов'язана з можливістю нанесення збитку життю і здоров'ю туристів під час пожежі. Дотримання правил пожежної безпеки може значно зменшити імовірність цього ризику. На території України пожежонебезпека регламентується вимогами ДСТ 12.1.00491 ССБТ. За кордоном ці вимоги в кожній країні різні, однак тур фірма повинна робити все можливе, щоб уникнути цього ризику. Про те, що він великий, свідчить численні випадки загибелі і травматизму туристів в наслідок пожеж в готелях та інших місцях.

Біологічні фактори: патогенні мікроорганізми і продукти їхньої життєдіяльності, мікроорганізми, а також отруйні рослини, плазуни і тварини, які є переносниками інфекційних захворювань, що викликають опіки, алергійні та токсичні реакції [30].

Психофізіологічні фактори ризику – фізичні і нервово-психічні навантаження, пов'язані з труднощами пересування і перебування в незнайомому середовищі.

Небезпечними випромінюваннями вважаються: підвищений рівень ультрафіолетового і радіологічного випромінювання. Дію цього фактора ризику необхідно враховувати при плануванні графіка руху за маршрутом (відкритий, не затіненими ділянками маршруту, у гірських, водних, лижних та інших походах).

Підвищена запиленість і загазованість. Вимоги до припустимого рівня шкідливих речовин у повітрі зон обслуговування туристів, приміщень, транспортних засобів повинні бути не нижчими за санітарно-гігієнічні норми, встановлені ДСТУ 12.1.2005, санітарними нормами і правилами [24].

Специфічні фактори ризику в туризмі зумовлені:

- технічним станом використовуваних об'єктів матеріально-технічної бази: туристських готелів, баз, кемпінгів, канатних доріг і бугельних підйомників, туристських трас (у тому числі гірсько-пішохідних, лижних, гірськолижних, водних), верхових і в'ючних тварин, різноманітних транспортних засобів, архітектурних, природних пам'яток;
- складним рельєфом місцевості (річковими порогами, гірськими схилами, моренними, скельними, льодовими ділянками туристських трас і т.д.);
- рівнем професійної підготовленості обслуговуючого персоналу (інструкторів, екскурсоводів);
- підготовкою туристів до пересування маршрутом певного виду і категорії складності (інструктаж, екіпірування й т.д.);
- інформаційним забезпеченням (гідрометеорологічні прогнози, маркування трас туристичних маршрутів);
- можливістю виникнення природних і техногенних катастроф у зоні розміщення туристичного підприємства чи маршруту, а також інших надзвичайних ситуацій [27].

До надзвичайних ситуацій належать громадянські заворушення, воєнні дії, блокади, кримінальні прояви (грабежі, крадіжки, шахрайство), тобто ті, що передусім політичними причинами. Другу групу надзвичайних ситуацій

утворюють так звані стихійні лиха: виверження вулканів, шторми, урагани, зливи і повені, землетруси, спалахи небезпечних інфекційних захворювань, що ставлять під загрозу життя туристів і призводять до неможливості реалізації подорожі.

Стихійні лиха і природні катаклізми не піддаються безпосередньому контролю. Туристичні підприємства зобов'язані ознайомити туристів з елементами ризику кожної конкретної туристичної послуги і заходами для його запобігання.

До інших факторів ризику відносяться небезпеки, пов'язані з відсутністю інформації про послугу та її номінальні (запроектовані) характеристики [24].

Існування і широка дія факторів ризику в туризмі підтверджують конкретні статистичні дані страхових компаній, які страхують ці ризики. Вони, звичайно, різні залежно від виду туризму, але в будь-якому випадку існують і проявляють себе. Статистику страхових випадків з туристами характеризують дані таблиці 1.1.

Таблиця 1.1 – Статистика страхових випадків, які сталися з туристами за кордоном у 2019 році

№ у порядку значимості	Види страхового випадку	Відсоток від загальної кількості
1	ОРВІ	30
2	Травми	25
3	Шлункові розлади	15
4	Серцеві напади	10
5	Гострий зубний біль	5
6	Отит	5
7	Інше, у тому числі алергія і сонячний опік	10

На сьогоднішній день існують дві форми страхового обслуговування туристів.

1. Компенсаційна. Передбачає оплату самим мандрівником усіх медичних витрат і відшкодування їх лише після повернення на батьківщину, що, як правило, незручно, тому що змушує туриста мати при собі значний грошовий запас на цей випадок.

1.1. Програма страхування багажу. Сума страхового ліміту приблизно 2000 доларів. Вона виплачується по пред'явленні документів, що підтверджують, що багаж був втрачений або ушкоджений під час збереження або транспортування. Це найбільше поширений вид страхування, тому що тариф страхування багажу складає приблизно 50 центів у день [18].

2. Сервісна (ассистанс).

2.1. Страхування медичних витрат.

2.2. Юридичний і інформаційний ассистанс – забезпечення правової підтримки мандрівникам у випадку адміністративних або цивільних порушень, а також гарантія одержання необхідної інформації про найбільше зручні маршрути.

2.3. Страхування від нещасливого випадку.

2.4. Програма страхування цивільної відповідальності за нанесення збитку майну третіх осіб, нанесених туристом у результаті «ненавмисних дій».

Кожна компанія-assistance має у своєму розпорядженні мережу, що складається з чергових центрів і бюро, розташованих у регіонах, на які поширюється дія поліса. У разі настання страхового випадку клієнт повинен подзвонити в один із чергових центрів, номери телефонів яких зазначено на ідентифікаційній картці або полісі. Черговий центр передає виклик у найближче бюро, що займається безпосередньо організацією послуги, і підтверджує, що усі витрати буде оплачено. Чим більше в компанії чергових центрів і бюро, тим швидше вона зможе організувати надання допомоги клієнту [19].

Усі компанії-assistance розвинутих країн світу, з якими працюють українські страховики, вважаються солідними. Але якщо турист їде за межі

Західної Європи, США, Японії або Канади, бажано з'ясувати у страховій компанії, скільки бюро має її іноземний партнер у регіоні, яку маєте намір відвідати.

Особливості здійснення ризиків для подорожуючих в Україні зумовлені:

- великою довжиною транспортних шляхів;
- недостатньою надійністю засобів пересування
- наявністю важкодоступних районів;
- віддаленістю населених пунктів від сучасно обладнаних медичних центрів;
- недостатньо розвинутою медичною інфраструктурою;
- недостатнім рівнем сервісу.

Тому в країнах СНД основним завданням страхової компанії є медичне транспортування застрахованого, який потрапив у біду.

Привертає увагу різний акцент статистичних даних за видами страхових випадків. Якщо за кордоном на першому місці стоять ОРВІ, то в Україні майже половину страхових випадків складають травми і важкі каліцтва. Однак і за кордоном травми складають чверть усіх випадків, що свідчить про високий ступінь ризику травматизму для туристів в усьому світі.

Проведений огляд дозволяє зробити висновок, що ризики в туристичній діяльності численні, масштабні і без спеціальних заходів щодо їх запобігання, зменшення імовірності їх виникнення, а також гарантій з боку туристичного підприємства професіонально і небезпечно [28].

РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ СИСТЕМ СТРАХУВАННЯ В ТУРИЗМІ: СВІТОВИЙ ТА ВІТЧИЗНЯНИЙ ДОСВІД

2.1. Страхова діяльність розвинених країн світу

Діяльність страховиків і страхових посередників у розвинених країнах світу здійснюється в різноманітних організаційних формах. Основною організаційною формою проведення страхових операцій є акціонерні компанії: публічні страхові компанії, акції яких котуються на біржі та вільно купуються і продаються; приватні страхові акціонерні компанії, акції яких належать обмеженому колу осіб та можуть перевідступатися акціонерам компанії або іншим особам тільки на підставі рішення правління; державні страхові компанії, акції яких повністю або частково належать державі.

Державні страхові компанії створюються для проведення специфічних видів страхування (наприклад, експортних кредитів), а також перестрахування. У багатьох країнах страхові компанії зобов'язані передавати державним страховим компаніям на перестрахування або співстрахування фіксований відсоток усіх або частини ризиків. Метою такої передачі є повне використання ємності страхового ринку, а також запобігання впливу валюти за кордон [35].

Серед проблем, з якими стикаються страхові компанії індустріально розвинених країн, можна зазначити такі:

- інтернаціоналізація страхового бізнесу;
- поява великих страхових груп;
- інвестиції в цінні папери;
- зростання попиту з боку клієнтів;
- фінансове шахрайство;
- різка зміна політичної ситуації у багатьох країнах;
- поява нових інформаційних технологій;
- забезпечення особистої безпеки страхових працівників.

Сучасний рівень розвитку страхового ринку в індустріально розвинених країнах Заходу характеризується посиленням тенденцій монополізації в страховій справі й концентрації капіталу. У зв'язку з цим можна виділити чотири організаційних форми вияву цих тенденцій.

Горизонтальна інтеграція – зосередження в руках невеликої кількості великих страхових компаній усе більшого обсягу страхових премій та страхових послуг.

Вертикальна інтеграція – проникнення страхових компаній в інші сфери, тісно пов'язані зі страховою справою (туристська, банківська, біржова діяльність).

Створення транснаціональних страхових компаній поки що не дістало значного поширення у страховій справі, однак можна зазначити певну тенденцію.

Диверсифікація – поширення інвестиційної сфери діяльності страховиків на галузі, що не мають прямого взаємозв'язку зі страховою діяльністю. У такий спосіб малі й середні товариства намагаються вижити в умовах гострої конкуренції і одержати додаткове джерело доходів, потрібних для покриття витрат за основною діяльністю (страхування) [43].

У багатьох країнах, зокрема в Європі, набули поширення товариства взаємного страхування, які організуються за виробничим принципом. Такі товариства функціонують у формі взаємодопомоги та не ставлять собі за мету одержання прибутку. У США, наприклад, товариства взаємного страхування становлять всього 6% загальної кількості страховиків, які здійснюють особисте страхування, але на них припадає понад 40% продажу полісів особистого страхування. В Японії більш як половина страхових операцій з особистого страхування припадає на товариства взаємного страхування.

Низку специфічних ризиків, пов'язаних із мореплавством, страхові компанії не беруть на страхування, тому власники суден створюють клуби взаємного страхування. У світі діє близько 70 клубів взаємного страхування

власників суден. Найбільшими вважають клуби Великої Британії, Швеції, Норвегії, США, Японії.

Ринок страхування в кожній країні оцінюється за обсягом і темпами зростання реальних страхових премій (real premium growth), тобто засобів, які страхові компанії отримують від продажу полісів. У 2017 р. світовими лідерами за цим показником були США – 1,35 трлн. дол. США страхових премій на рік, Японія – 471 млрд. дол. США, Китай – 466 млрд. дол. США.

Згідно з останнім звітом Swiss Re, світовий страховий ринок у 2017 р. збільшився на 4%. Страхові премії досягли 4891 млрд. дол. США проти 4703 млрд. дол. США в 2016 р. Страхування від безробіття зафіксувало зростання на 5,3% до 2234 млрд. дол. США, тоді як страхування зросло незначно, на 2,9% до 2657 млрд. дол. США.

Великі індустріальні й комерційні концерни, авіаційні компанії у деяких випадках, коли вони не мають можливості одержати адекватного страхового покриття на страховому ринку або таке покриття є занадто дорогим, вдаються до самострахування. Для цього вони створюють страховий фонд на випадок виникнення збитків або кептивні страхові компанії, що належать їм.

В окремих країнах склалася різна практика застосування організаційно-правових форм при створенні страхових товариств. У ФРН та США переважають акціонерні товариства, у Франції – товариства взаємного страхування, у Великій Британії поряд зі страховими корпораціями функціонують асоціації взаємного страхування. У Великій Британії розвинена діяльність страхових посередників, які існують у формі товариств і приватного підприємництва [48].

В Італії й Іспанії досить широко практикується кооперативне страхування, у ФРН, Великій Британії, Франції, Японії функціонують страхові компанії за участю державного капіталу («Гермес» у ФРН, «Кофасе» у Франції), діяльність яких обмежується зовнішньоекономічною сферою.

Американські страхові монополії контролюють майже 50% усього

страхового ринку індустріально розвинених країн світу. У США працює близько 8 тис. страхових компаній, що здійснюють майнове страхування і близько 2 тис. компаній зі страхування життя. Кожний штат має своє страхове законодавство і свій регулювальний орган. Єдиного федерального закону про страхування і єдиного федерального органу з нагляду за страховою діяльністю немає.

Кожний штат висуває свої вимоги щодо мінімального рівня капіталу, видів страхування, провадить ревізію підконтрольних страхових компаній, здійснює загальне регулювання страхової діяльності шляхом видачі ліцензій брокерам, агентам і страховим компаніям. У США існують два типи страхових компаній: акціонерні товариства і товариства взаємного страхування. Державних страхових компаній немає.

Страхові компанії здійснюють три види страхування:

- бекіфіти (страхування життя і здоров'я, медичне, пенсійне, ощадне і та ін.);
- комерційне (широкий спектр);
- особисте (страхування будинків, автомобілів та іншого майна громадян) [46].

Законодавчо передбачена спеціалізація страхових компаній при проведенні операцій зі страхування життя і майна. Страхова індустрія в США є єдиною сферою бізнесу, що не підпадає під антимонопольне законодавство.

Діяльність усіх страховиків США детально аналізують консалтингові компанії, які щокварталу видають каталоги з результатами їхньої роботи. Окремі компанії, особливо брокерські, мають спеціальні підрозділи, які аналізують діяльність інших компаній. При цьому основними чинниками є такі: фінансовий стан, виплати страхових відшкодувань і рівень сервісу; (мінімальні тарифні ставки) безпека і запобігання втратам; гнучкість у роботі компанії; вартість послуг.

У США широко використовують електронний банк даних усіх

страхових компаній, що дає можливість розподілити компанії за ризиком, розмірами премії і тощо. Найбільші компанії США зі страхування життя відрізняються тим, що завдяки чималому авторитету в їхнє управління передають значні кошти, що належать різноманітним пенсійним фондам.

Завдання страхових товариств – за допомогою розумної інвестиційної політики забезпечити цілісність і приріст довірених фінансових ресурсів. За управління цими коштами страхові компанії одержують комісійну винагороду в межах 0,1%. У США існує інститут андерайтерів і страхових брокерів – страхових агентів або незалежних брокерських фірм. Одне з найбільших товариств зі страхування життя «Пруденшіл Іншуренс компані оф Америка» має 22 тис. брокерів. Із незалежних брокерських фірм найбільшими є «Марш-Макленан», «Олександр енд Олександр», «Фрек Хол».

Найбільшими страховими компаніями світу, зокрема у США, є фінансові конгломерати: через дочірні компанії вони можуть крім страхування займатися наданням кредитів і позик, організовувати чекове обслуговування клієнтів, емітувати розрахункові кредитні картки, проводити операції з нерухомістю, цінними паперами, управляти майном і капіталом за дорученням клієнтів.

Наприклад, «Америкен Інтернешнл груп» – одна з провідних міжнародних диверсифікованих страхових груп, яка контролює 44 дочірні компанії у 130 країнах світу, в тому числі й в Україні.

Великими компаніями США є також «Сігна», «Метрополітен Лайф Іншуренс», «Континентал Корпорейшн», «Олстейт Іншуренс компані» [30].

Лондонський міжнародний страховий ринок обслуговує фінансові потоки багатьох країн і компаній. У Лондоні розташовані представництва та дочірні структури всіх найбільших страхових компаній світу, штаб-квартири окремих міжнародних страхових організацій, а також деякі структури національного страхового ринку – Інститут лондонських страховиків, Інститут дипломованих страховиків, діяльність яких має міжнародний

характер.

Особисте страхування у Великій Британії сконцентовано у спеціалізованих страхових компаніях, пенсійних фондах, а також інвестиційних компаніях (будівельних товариствах), що продають нерухомість населенню. У Великій Британії функціонує пенсійне законодавство, яке створило економічні стимули для придбання працездатним населенням полісів приватного пенсійного страхування. Майнове страхування серед населення – це страхування легкових автомобілів, що перебувають у приватній власності, домашнього майна, цивільної відповідальності та ін. Страховий ринок Великої Британії – акціонерні товариства, товариства взаємного страхування, відділення і представництва іноземних страхових компаній. У країні діє близько 700 національних та 143 іноземних страхових компаній [38].

Відповідно до директив ЄС, починаючи з 1982 р., у Великій Британії не створюються нові універсальні страхові компанії. Поліси особистого і майнового страхування можуть бути видані в межах однієї і тієї самої групи страхових компаній. Страхові компанії Великої Британії не мають права займатися будь-яким іншим видом бізнесу, крім страхування.

Базова структура Лондонського міжнародного страхового ринку – корпорація «Ллойд». В юридичному значенні це об'єднання не є страховою компанією. «Ллойд» – об'єднання приватних осіб, кожна з яких бере на страхування свій ризик. Останнім часом членами «Ллойда» є майже 30 тис. осіб, які для забезпечення своїх зобов'язань вносять відповідні суми і групуються у синдикати. Корпорація «Ллойд» представлена 400 страховими синдикатами.

Синдикати формуються за конкретними видами страхування і мають у своєму складі від кількох до кількох сотень осіб. Кожний синдикат очолює андеррайтер – висококваліфікований фахівець, що приймає на страхування ризики від імені всіх членів синдикату, а також розподіляє відповідальність між ними і страхові платежі пропорційно внесений ними сумі для

забезпечення операцій. У такій самій пропорції розподіляються витрати на ведення справи й суми страхового відшкодування. Тому кажуть, що відповідний ризик не страхується, а розміщується у «Ллойді». Членство у корпоративній структурі «Ллойда» відкрите для всіх громадян: резидентів і нерезидентів.

Договори страхування у Великій Британії укладаються безпосередньо страховими компаніями, а також за посередництвом андеррайтингових агентств і страхових посередників.

Форми прямого продажу страхових полісів переважно використовуються у практиці укладання договорів особистого страхування. За допомогою страхових компаній і банків клієнти також можуть укласти договори страхування життя і домашнього майна.

Андеррайтингові агентства створюють для продажу страхових полісів у регіонах у тому разі, якщо страховій компанії економічно не вигідно мати там філію або дочірню компанію [41].

Приблизно 50% усіх договорів страхування і перестрахування у Великій Британії укладають за допомогою страхових агентів і брокерів.

Страхове законодавство Великої Британії відповідає вимогам страхових директив ЄС. Так, питання накопичувального страхування життя регулюється законом про фінансове обслуговування 1986 р. (Financial Services Act, 1986). Закон про страхову корпорацію «Ллойд» 1982 р. регулює питання страхової діяльності цієї корпорації.

Так крпорація Lloyd`s of London, провідний ринок страхування Великобританії, у своєму щорічному фінансовому звіті спрогнозував, що внаслідок коронавірусу ця сфера постраждає на 203 млрд. \$, а виплати збитків, які пов'язані з Covid-19, стануть рекордними за всю історію існування страхової галузі.

Функції органу державного страхового нагляду у Великій Британії покладено на Департамент торгівлі і промисловості, який очолює державний секретар з торгівлі і промисловості. Поточний страховий нагляд здійснює

страховий відділ Департаменту торгівлі і промисловості.

Страхові компанії і фізичні особи мають право займатися страховим бізнесом у Великій Британії тільки після одержання ліцензії Департаменту торгівлі і промисловості. Винятком є тільки корпорація «Ллойд», дружні товариства і профспілки, що здійснюють страхування своїх членів на випадок страйків. Стосовно членів страхової корпорації «Ллойд» питання ліцензування передано до компетенції вищого органа управління цієї організації.

Корпорація «Ллойд» – це саморегульовальна структура страхового ринку, діяльність якої має яскраво виражений міжнародний характер [45].

Іноземні страхові компанії, що функціонують на страховому ринку Великої Британії, здійснюють свої операції на тих самих умовах, що й місцеві страхові компанії. Усі страхові компанії, що зареєстровані як суб'єкти господарювання за кордоном, мають відповідати вимогам Департаменту торгівлі і промисловості щодо наявних у них фінансових ресурсів. У Великій Британії обов'язковим є страхування цивільної відповідальності за збитки перед третіми особами, спричинені власниками автотранспорту, авіаційними перевезеннями, особами, що займаються верховою їздою, а також особами, які утримують у домашніх умовах тварин, що є небезпечними для оточуючих. Крім того, передбачено обов'язкове страхування професійної відповідальності для адвокатів, бухгалтерів, страхових брокерів, а також операторів атомних енергетичних установок.

Страховий ринок ФРН. Структура національного страхового ринку ФРН характеризується такими співвідношеннями між видами страхування: особисте – близько 37%, медичне – 12%, майнове – 51% (див. рис. 2.1).

Страхову справу розподілено між системою державного соціального забезпечення і приватним сектором страхових послуг. Соціальне страхування є обов'язковим для всіх робітників найманої праці, які не охоплені приватними страховими послугами: страхування за віком, на випадок безробіття, на випадок тимчасової втрати працездатності. Приватний сектор

страхових послуг представлений такими формами організації страховиків: акціонерні страхові товариства, товариства взаємного страхування і державні страхові корпорації [48].

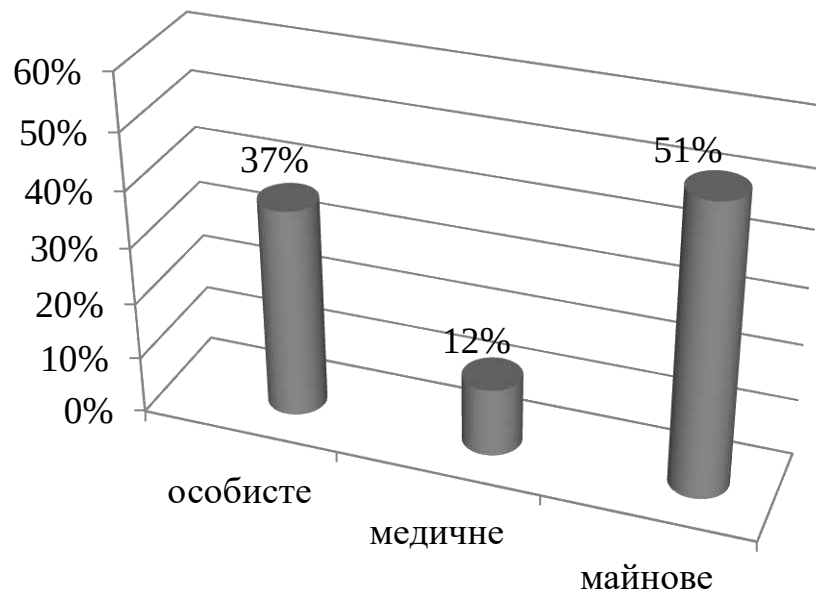

Рис 2.1 – Структура національного страхового ринку ФРН

Страховики не мають права займатися іншою діяльністю, крім страхування, і значну роль у залученні клієнтури відіграють незалежні страхові брокери, що обслуговують різноманітні страхові компанії. Проте з метою економії коштів на дорогі послуги посередникам, багато страховиків здійснюють прямий продаж страхових полісів безпосередньо з офісів страхових компаній та інформують своїх потенційних клієнтів про послуги за допомогою розсилання інформації поштою [46].

Нині у ФРН діє Закон про державний страховий нагляд 1983 р. з урахуванням змін, які було внесено в 1985 та 1990 рр. Закон містить основні правові норми, що регулюють страхові відносини. Усі функціонуючі у ФРН національні та іноземні страхові компанії підлягають обов'язковому державному страховому нагляду з боку Федерального відомства з нагляду за діяльністю страхових компаній, яке розташоване у Берліні. Основна мета діяльності цього органу полягає у захисті інтересів страхувальників.

Страхові компанії, які засновані на окремих федеральних землях, підлягають страховому нагляду з боку уповноважених земельною владою органів.

Усі національні та іноземні страхові компанії, що планують здійснювати страхову діяльність у ФРН, мають пройти процедуру ліцензування. Одержати дозвіл на здійснення страхової діяльності іноземні страховики з країн, що не є членами ЄС, можуть тільки за наявності відповідного адміністративного офісного приміщення, управлінського персоналу, секретарського устаткування. Крім того, іноземний страховик повинен призначити адвоката, що представлятиме його інтереси, подати на розгляд незалежному аудитору документи, що характеризують його фінансовий стан, і опублікувати у федеральній газеті відомості про стан основних балансових рахунків.

Однією з основних функцій Федерального відомства з нагляду за діяльністю страхових компаній є моніторинг рівня платоспроможності й фінансової стійкості страхових компаній. Під час проведення ліцензування це відомство перевіряє фактичний стан справ страховиків, керуючись показниками запропонованих бізнес-планів, аналізує правила страхування, тарифні ставки; крім того, аналізує склад управлінських структур, схвалює кандидатури внутрішніх аудиторів, надає допомогу власникам акцій страхових компаній, що мають скарги на вирішення питань статутної діяльності акціонерних страховиків, видає розпорядження й інструкції, що стосуються ведення бухгалтерського обліку в страхових компаніях, визначає методи оцінювання результатів інвестиційної діяльності страховиків і підрахунку технічних резервів, призначає свого уповноваженого представника для вирішення окремих питань [47].

Страховики, що функціонують у ФРН, повинні підтримувати встановлений у законодавчому порядку рівень платоспроможності. Для страховиків-нерезидентів існують додаткові вимоги. Вони повинні підтвердити наявність фіксованого депозиту в грошовій формі, що гарантує

виконання взятих зобов'язань.

Річний фінансовий звіт та аудиторські висновки мають бути подані акціонерам та опубліковані у засобах масової інформації. Консолідований фінансовий звіт має містити результати операцій та бухгалтерські баланси всіх дочірніх компаній, агентств та представництв певного страховика в усіх країнах, де він здійснює операції страхування і перестраховування.

Поширення збуту страхових продуктів здійснюється за рахунок освоєння регіональних ринків, нарощування прямого продажу, а також опанування нових комп'ютерних і удосконалення маркетингових технологій.

Аналіз страхових портфелів свідчить, що відновлення договорів з тур фірмами становить у середньому 70 – 80%. Поповнення клієнтської бази відбувається за рахунок дрібних та середніх турфірм.

Практично всі страховики пропонують страхування від нещасних випадків під час поїздки за кордон і подорожування всередині країни, багажу, фінансових ризиків у разі неможливості здійснити оплачений тур, квартири та майна на час поїздки, реалізують поліси автострахування цивільної відповідальності «Зелена Картка». Розроблені, апробовані, проте ще не дістали великого поширення такі перспективні страхові продукти, як страхування цивільної відповідальності туриста за кордоном, цивільної відповідальності турфірм, професійної відповідальності турагентств і туроператорів [46].

Розмір страхових внесків прямо пов'язаний з оцінкою ризику. Стосовно до конференцій, проведеним безпосередньо у Великобританії, страхові внески звичайно становлять менш 1% від загального бюджету. Внесок же за конференцію, наприклад, у Гонконгу, цілком ймовірно, буде в межах 1,25 – 1,5% від бюджету заходу. На розмір внесків впливає політична, економічна й криміногенна ситуація в місці проведення конференції.

Під час війни в Перській затоці, поки один клієнт міркував, чи коштує йому здобувати страхування для конференції, що планувалося провести на борті корабля в Середземне море, розмір внесків стрімко зріс від 2% до 11%.

Тому не зневажайте радами страховиків і здобуйте страховку, як тільки підписаний контракт на проведення заходу. Варто також бути напоготові відносно схованих витрат. Наприклад, австралійці платять 5% податок на внески, якщо вони прибігають до послуг австралійської страхової компанії. Якщо ж вони звертаються до закордонної компанії, то вони сплачують 40% податок (члени ІССА звільняються від сплати податку) [40].

Поряд з тим, що загальновідомими центрами індустрії страхування є Великобританія й США тенденції розвитку й розширення страхового бізнесу в інших країнах впливають на організаторів заходів, які усе більше починають усвідомлювати загальну потребу вишукувати ті або інші форми захисту власних інтересів.

Відповідно до недавно прийнятих Директив Європейського Союзу, покликаними надати цілеспрямовану підтримку споживачеві, всі посередники, такі як туроператори й влаштовувачі конгресів, зобов'язані надавати певні гарантії відшкодування збитків і/або збитку. Тим самим питання страхування висувуються на перший план, – відзначає Philippe Duclos, виконавчий директор Euromic.

Операторі відповідають за надання компенсації своїм клієнтам, якщо вони не виконують своїх зобов'язань. У випадку, якщо учасникові заходу повідомляється, що йому буде наданий номер з ліжком «king-size», а на ділі виявляється, що йому доводиться задовольнитися розкладним кріслом, туроператор може бути притягнутий до відповідальності за порушення зобов'язань за контрактом. У цей час влаштовувачі заходів спостерігають за практикою застосування цього законодавчого акту в різних країнах, а також стежать за тим, як він зробить по організації інсентив-турів і конференцій.

В Італії страховим забезпеченням заходів зараз займається набагато більше число організацій, відповідальних за їхнє планування й проведення, оскільки, як відзначає Rudolfo Musco, нові регулюючі положення, застосовувані до конференцій по медичній і науково-технічній проблематиці, збільшують ризик скасування цих заходів.

Для того, щоб на корпорацію, що здійснює спонсорську підтримку, і на учасників не поширювалися податки й бюджетні відрахування, Міністерство соціального розвитку й охорони здоров'я повинне прийняти постанову про те, що тематика даного заходу характеризується досить високим ступенем наукового змісту. Проте, деякі регіони світу усе ще залишаються відносно вільними від страхової манії.

У Швеції, наприклад, існує більш приземлена й спрощена система правового регулювання, що пояснюється дією обмежень на максимальну матеріальну відповідальність за заподіяні збитки. Таким чином, ринковий простір для пред'явлення нескінченно зростаючих претензій по питанню компенсації відсутній.

Тарифи на ризикове страхування в світі в 2017 – 2018 рр. знижувались, особливо з комерційних ліній бізнесу. Проте, на відміну від багатьох інших комерційних лінійок страхових продуктів, тарифи по кібер-страхування продовжують зміцнюватися, однак, зростання відбувається з уповільненим темпом і може зрівнятися найближчим часом.

Підвищення обізнаності про ризики, пов'язані з кібер-атаками і вразливістю даних, є стимулюючим фактором для збільшення попиту на страхування відповідних ризиків і представляє значні можливості зростання для видів страхування, інших ніж страхування життя [43].

Ризикове страхування утримало свою прибутковість в зв'язку з низькими втратами від природних катастроф і вивільненням страхових резервів. Якщо припустити середні втрати від природних катастроф і скорочення резервів, то рентабельність власного капіталу (ROE), повинна скорочуватись до 6% в 2018 – 2019 рр.

Законодавчо встановлено, що об'єкту проведення забороняється двічі продавати той самий продукт. Якщо в отеленні відміняється проведення заходу, але влаштовувачі можуть довести, що готель виявився в стані здійснити повторне бронювання, то всяка претензія з боку готелю розглядається як протиправна дія.

Інсентив-тури в Європі носять більш явну пригодицьку спрямованість, у порівнянні зі США, саме внаслідок розходження чинних правил страхування. Якщо учасники підписують документ, що містить пункт про їхню поінформованість відносно виникнення ризиків, то ці положення будуть мати чільне значення – на відміну від аналогічної ситуації в США.

У ряді азійських держав відношення до страхування значно більше прохолодне, чим у західних країнах. Незважаючи на те, що Dowa Five і Marine Insurance Company у Японії пропонують страхування на випадок скасування заходу й притягають до відповідальності влаштовувачів, проте, у більшості інших азійських держав спостерігається повна байдужність до цієї необхідної мері обережності.

«Страхування заходів практично не існує в цьому регіоні світу», – заявляє Sumate Sudasna, керуючий директор Creative Destination Management (Банкок). «Організатори заходів тут повинні примиритися з реально існуючим положенням справ і із цього виходити» [44].

Страхування відповідальності туристських фірм за невиконання або неналежне виконання умов договору. Зазвичай реалізують продукти, які не потребують складного андеррайтингу, що охоплює огляд об'єктів страхування.

2.2. Сучасний стан ринку страхування послуг в Україні

Переходячи до аналізу страхового ринку України, зазначимо, що на сучасному етапі розвитку країни, він активно консолідується. Це обумовлено наслідками фінансової кризи, відповідною політикою Нацкомфінпослуг, спрямованою на очищення страхового ринку від дрібних та схемних страхових компаній, а також намаганням самих страхових компаній підвищити власні конкурентні позиції на ринку. У зв'язку із зазначеним, кількість страхових компаній за останні роки стрімко зменшується.

У зв'язку з ситуацією, що склалася у сфері туризму, все більше

актуальності набуває питання страхування громадян, що виїжджають за кордон, адже ризик настання несприятливих подій є особливо великим. Підвищення цього ризику обґрунтоване неоднорідністю подій, які можуть виникнути під час туристичної подорожі. Причинами можуть бути недосконале знання місцевих звичаїв, мови, побуту, відсутність імунітету від деяких хвороб, непристосованість до проживання у певній місцевості.

Варто зазначити, ризик настання страхових випадків підвищується за участі великої кількості незалежних один від одного ділових партнерів: туристичних агентств, компаній-перевізників, підприємств, що надають екскурсійні послуги, закладів готельно-ресторанного обслуговування тощо.

Для туристів актуальними є наступні види страхування: медичне страхування, ДМС, страхування від нещасних випадків, страхування цивільної відповідальності власників транспортних засобів, «Зелена картка», страхування багажу та іншого майна, страхування вантажів та багажу, страхування від скасування або переривання туру, страхування від ненадання або неповного надання туристичних послуг, страхування від невидачі візи, затримки літаків чи іншого транспорту при в'їзді/виїзді, страхування фінансових ризиків.

За результатами проведених досліджень щодо туристичного страхування, варто визначити найбільших страховиків у сфері туризму: PZU Україна, де сума страхових премій станом на 2018 р. сягає 94667 тис. грн., Європейське туристичне страхування – 78850 тис. грн., ВУСО – 71317 тис. грн., КРЕМЕНЬ – 45738 тис. грн., ПРОВІДНА – 33620 тис. грн., ТАС СГ – 30726 тис. грн., УКРФІНСТРАХ – 26842 тис. грн., КНЯЖА – 24391 тис. грн., ПЕРША – 22821 тис. грн., АХА – 21280 тис. грн.

Але не дивлячись на високий рівень страхових премій, найбільше страхових виплат має Європейське туристичне страхування у розмірі 32275 тис. грн., потім PZU Україна – 28928 тис. грн. і УКРФІНСТРАХ – 17381 тис. грн. Рівень виплат у відсотковому співвідношенні найбільший має УКРФІНСТРАХ – 64,8% (див. табл. 2.1) [4].

Таблиця 2.1. – Рейтинг страхових компаній по добровільному страхуванню туристів за 1 півріччя 2019 рік

Страхові компанії	Премії, тис. грн.	Виплати, тис. грн.	Рівень виплат, %
ERV	49279	18985	38,53
VUSO	48569	11496	23,67
PZUУкраїна	48495	17990	37,10
ТАС СГ	21508	4746	22,07
УКРФІНСТРАХ	20021	13404	66,95
Провідна	16305	5794	35,54
ПЕРША	12470	5862	47,01
КНЯЖА	12278	4734	38,55
АХА Страхування	11594	6946	59,91

У результаті посилення вимог щодо відповідальності туроператорів можна прогнозувати зростання попиту на страхування ряду підприємницьких ризиків. Наприклад: порушення своїх обов'язків контрагентами (засоби розміщення, транспортні компанії, екскурсійні бюро та ін.); втрата прибутку з незалежних причин (стихійне лихо, катастрофи, терористичні акти та ін.).

У 2021 році продовжується скорочення українських страховиків. За 11 місяців їх кількість зменшилася на 24 компанії. За прогнозами експертів, в Україні у другій половині 2021 року очікується поступове збільшення динаміки фінансових показників. Однак, драйвери росту компаній змінюються: якщо в доковідні часи потужним фактором страхування виступав ОСАГО, то у 1 першому кварталі 2021 року, за даними Інтернет-журналу «Фориншурер», на передній план вийшло страхування КАСКО. Також збільшився попит на медичне страхування, але із початком пандемії наповнення медичних страхових полісів зазнало суттєвих змін. Найбільших втрат зазнає туристичне страхування. Платоспроможність населення через постійні карантини падає, а кордони більшості країн все ще закриті [41].

З 15 липня 2021 р. Євросоюз офіційно вніс Україну до переліку країн «зеленої зони». Це означає, що для українських туристів рекомендовано скасувати «карантинні» обмеження на в'їзд, а країн і можливостей для подорожей стає все більше.

Проте відкриті кордони не скасовують особистих заходів безпеки. Рік пандемії навчив людей обережного ставлення до себе, але більшість фокусували увагу лише на коронавірусі. Проте під час подорожі здоров'ю туристів не менше загрожують й інші випадки: травмування, отруєння, хвороби, пов'язані зі зміною клімату тощо.

Згідно зі статистикою, у 2021 році більшість страхових випадків українців пов'язані саме з різними видами травмувань – 26% від усіх звернень.

Травмування зазвичай трапляються під час активного відпочинку, а інколи і під час екскурсій містом подорожі. На другому місці – інфекція дихальних шляхів – 17% від усіх випадків.

Наступні у списку: біль у животі (13%), стоматологічна допомога (9%). При цьому запити від застрахованих туристів на лікування від коронавірусної хвороби становлять лише 7% від усіх звернень у 2021 році.

Пасажиру (туристу, екскурсанту) при отриманні травми в результаті нещасного випадку виплачується частина страхової суми, відповідно до ступенів тяжкості (див. табл. 2.2).

Таблиця 2.2 – Максимальна виплата залежно від тяжкості травми

Види травм	Зразкова компенсація (від страхової суми)
Струс мозку	3 – 5%
Втрата ока	45 – 50%
Перелом носа	5 – 8%
Втрата мови	50 – 60%
Втрата зуба	4 – 5%
Перелом плечової кістки	15 – 20%
Перелом стегна	25 – 30%
Перелом гомілки	5 – 10%
Опік 11 ступеня (20 – 30% площі тіла)	20 – 25%

Враховуючи, що ризик захворіти на COVID-19 досі існує, страхові компанії пропонують туристичний поліс із додатковим покриттям лікування у разі коронавірусної хвороби без збільшення вартості страховки.

Безперечно, штаб Дельта не покращить ситуацію на ринку страхування. Щоб витримати удар та успішно функціонувати в умовах постійних змін, туристичні та страхові компанії вже сьогодні мають прийняти ряд важливих рішень, серед яких активне впровадження e-commerce та віддаленої роботи співробітників. Понад 80% взаємодій страхових компаній з клієнтами відбуваються через сайти або мобільні застосунки. Модернізація веб ресурсів, спрощення системи оформлення страхового поліса та запровадження штучного інтелекту для підтримки клієнтів – це вже не майбутнє. Це реальність.

Втім, лише 57% страхових компаній по всьому світу мають партнерські програми з банками, хоча це в разі спрощує процедуру покупки поліса.

Наприклад, у ЕКТА розробили швидку оплату на сайті або в чат-ботах Viber та Telegram з підтримкою оплати через Apple Pay чи Google Pay. Крім того, в чат-ботах є можливість автозаповнення даних, необхідних для страхового поліса, через зчитування інформації з фото закордонного паспорту або ще простіше: просто підтвердити передачу даних у застосунку «Дія». У постковідні часи основною цінністю компанії є інтереси клієнтів та розширення страхових послуг з вигодою для них [48].

За даними Enterprise Technology Research, кількість співробітників, які працюють віддалено, зросте на 34,4% у 2021 році. Це допоможе уникнути скорочення робочих місць за рахунок зменшення статті витрат. До того ж 48,6% з 1000 опитаних ІТ-директорів повідомили, що продуктивність їхніх працівників підвищилася з тих пір, як вони почали працювати віддалено.

Ті компанії, які швидко зорієнтувалися, оптимізували свої бізнес-процеси та налаштували цифрові канали продажів, зможуть пережити майбутній локдаун з мінімальними втратами. Втім, страховикам варто бути готовими до труднощів та касових розривів протягом довгого періоду часу у

зв'язку зі зменшенням туристичного потоку.

Отже, запровадження нових страхових продуктів, багатоканальне залучення клієнтів із диверсифікацією сегментів ринку та активна діджиталізація дадуть можливість компаніям пережити сьогоднішню кризу та можливий осінній карантин. Сподіваємось, що з кожним роком рівень культури страхування в Україні зростатиме, а страхові компанії, шляхом оптимізації своїх продуктів, заохочуватимуть клієнтів до покупки страхових полісів. Адже за прогнозами експертів, Covid-19 став поштовхом до того, що в майбутньому відсоток туристів, які купують страховку, збільшиться.

Пандемія коронавірусної хвороби дуже вплинула на страховий ринок, змусивши його учасників спішно переглядати лінійки страхових продуктів. Захист від коронавірусу тепер пропонують і в туристичному, і в медичному страхуванні. Українцям навіть почали продавати страховку виключно від Covid-19. Виплати за такими договорами можуть не покрити повністю витрати на лікування ускладнень від ковіду, тому експерти радять купувати страховку оптом [39].

У страхових компаніях зазначили, що запити на страхування від Covid-19 вони почали отримувати ще навесні. Але страховики не відразу стали пропонувати ковід-страховку. Як тільки було оголошено про пандемію, в Україні став актуальним захист від нових ризиків, стало надходити багато запитів до страхових компаній на поліси, які покривали б ковід або інші критичні захворювання. Сьогодні приблизно в 90% запитів або пролонгацій на медичне страхування клієнти просять включити захист від коронавірусу.

За інформацією страхового агентства Insurance Lab, захист від ковіду для індивідуальних клієнтів вже пропонують «ARX» (раніше – «АХА Страхування»), «Універсальна», «ІНГО», «Оберіг», «АСКА-Життя», «ВУСО», «Країна», «Провідна».

Ковід-туристи. Страховий захист від коронавірусу насамперед знадобився українським туристам, адже багато країн навесні почали вимагати, щоб туристична страховка тих, хто в'їжджає до них, обов'язково

покривала лікування ковіду. Тому майже відразу страхування від коронавірусу було прописано у всіх полісах для виїжджаючих за кордон. Відповідно до умов страхування, діагностика і лікування від коронавірусу покриваються страховим полісом за аналогією з іншими звичайними вірусами і не підпадають під виключення пандемічного характеру.

Витрати на первинну діагностику і ПЛР-тестування на коронавірус за кордоном відшкодовуються в разі отримання позитивного результату. Також «ІНГО» компенсує витрати на вимушену обсервацію в країні перебування, якщо це не передбачено місцевим законодавством. Під час тривалого перебування на стаціонарному лікуванні компанія покриває медичні витрати застрахованої особи в обсязі до 5 тис. \$ або євро протягом 7 – 15 діб після закінчення дії договору. Також під покриття потрапляють фінансові ризики, пов'язані з вимушеною відмовою від поїздки або її переносом. За цією опцією встановлена страхова сума в межах 100 тис. грн. Вартість туристичного поліса після включення покриття від COVID-19 не змінилася.

Поліс від страхової компанії «ARX» для виїжджаючих за кордон подорожчав на 20% – страхова компанія стала оплачувати лікування при зараженні не тільки коронавірусом, а й іншими небезпечними інфекціями. Раніше вони були винятком в такого роду договорах. Компанією оплачується для клієнта діагностичні тести за наявності симптомів особливо небезпечних інфекцій і симптомів хвороб органів дихання, навіть якщо тести на коронавірус негативні [39].

Як бонус «ARX» включила до усіх полісів «Тревел» опцію активного відпочинку. Це передбачає в тому числі покриття дайвінгу із зануренням до 18 метрів, зимових видів спорту (катання на лижах і сноуборді) та інших видів активного відпочинку, якими часто захоплюються туристи: катання на квадроциклах, політ на парасейлі за катером, рафтинг 1 – 2 категорії складності, трекінг або походи в гори до висоти 2500 метрів. Раніше любителям активного відпочинку доводилося докуповувати цю опцію. Щоправда, в рік пандемії сам туризм став неможливим або утрудненим:

багато країн з весни не відкривали повністю свої кордони.

Додаткова опція до поліса турстрахування є і у «ВУСО». До всіх програм страхування входить базовий пакет страхування в разі захворювання туриста COVID-19. За бажанням турист може придбати розширений захист «Стоп COVID», який передбачає оплату карантинних заходів протягом 14 днів, якщо у туриста позитивний ПЛР-тест, але захворювання проходить безсимптомно. Також страхова оплачує два контрольних ПЛР-тести і квитки назад в Україну, якщо турист пропустив плановий рейс через захворювання або карантин. Вартість цієї опції залежить від віку туриста і країни перебування і становить 1,12 – 1,7 \$ за кожен день подорожі. Дедалі популярнішою стає й опція страхування фінризиків. Клієнти хочуть бути впевненими, що вони не зазнають фінансових втрат, якщо тест перед вильотом буде позитивним.

Останнім часом почастишали випадки, коли страховик організовує карантинні заходи і обсервацію застрахованих. В ОАЕ після прильоту туристам роблять тести в аеропорту, і ці тести досить часто виявляються позитивними. Таким чином сім'ям та контактним особам організовують обсервацію, а потім повертають їх додому. Почастішали й випадки реалізації фінансового ризику, коли туристи не можуть вилетіти через COVID-19.

З ростом кількості хворих ковідом страховий захист від цього захворювання став актуальним і всередині країни. Стандартне місцеве медстрахування покриває лікування всіх гострих інфекційних захворювань, крім «особливо небезпечних» (наприклад, СНІДу, холери або туберкульозу). Тому виникнення нової респіраторної хвороби – COVID-19 – могло стати виключенням із договору. У кожній страховій компанії це питання вирішувалося індивідуально [42].

В «МетЛайф» за наявності поліса індивідуального страхування на випадок госпіталізації додаткового страхування від коронавірусу не було потрібно. Страховий поліс покриває лікування в стаціонарі при різних гострих розладах здоров'я. Ніяких особливих обмежень на випадок епідемії

COVID-19 або інших вірусних хвороб в індивідуальних програмах страхування компанією не встановлено.

Йдеться про фіксовані суми, які можуть не покрити всю вартість лікування. Страхування на випадок COVID-19 працює, як і захист на випадок госпіталізації з будь-якого гострого захворювання: клієнт отримує суму, заздалегідь встановлену в договорі, за кожний день перебування в лікарні. Розмір виплати залежить від умов конкретного договору страхування. Типова сума в наших програмах – 500 або 1000 грн. на день, а при лікуванні у відділенні реанімації та інтенсивної терапії сума щоденної виплати подвоюється.

СК «Євроінс Україна» в травні включила покриття з COVID-19 до програми корпоративного медичного страхування. Такий поліс можна оформити на колектив від 10 осіб віком від 16 до 60 років. Також компанія готова застрахувати сім'ї співробітників, в тому числі їхніх дітей старше восьми років. Ціна поліса – 7080 грн. на рік. Ця програма покриває до 50 тис. грн. витрат на лікування ковіду: лабораторну діагностику, в тому числі ПЛР-тести та експрес-тести, виконання однієї процедури КТ, оплату консультацій і ліків під час амбулаторного лікування, а за тяжкого перебігу – виклик швидкої, госпіталізацію в стаціонар.

Багато страховиків почали пропонувати українцям медичні страховки, які покривають лише ризик захворіти ковідом. Захист від однієї хвороби забезпечує більш низьку вартість страхування (що підвищує його доступність) в порівнянні з медстрахуванням від усіх захворювань [41].

У лінійці «ІНГО» з'явився продукт «Короназахист+». Враховуючи те, що програма є виплатним продуктом, тобто в разі настання страхового випадку людина отримує певну суму у вигляді відшкодування, то найкращим варіантом захисту буде пакет «Максимум» з найбільшою страховою сумою. Ця програма передбачає максимальне покриття в сумі 100 тис. грн., ліміт з госпіталізації – 20 тис. грн., а за один день госпіталізації страхова виплачує 600 грн. Вартість такого поліса становить 1300 грн. За 400 грн. можна

придбати поліс «Мінімум» з покриттям 30 тис. грн. і лімітами в 6 тис. грн. і 180 грн.

Вартість покриття в корпоративному сегменті відрізняється: амбулаторне лікування з лімітом 3 тис. грн. на одну людину коштуватиме 300 – 400 грн., а стаціонарне лікування з лімітом 20 тис. грн. – 200 – 250 грн. Ціна може змінюватись в залежності від вхідних умов: покриття або непокриття тестів, умов використання ліміту, групи ризику клієнта.

«ARX» пропонує продукт страхування життя «Антивірус», який передбачає виплати в разі госпіталізації в зв'язку з пневмонією будь-якого характеру: бактеріальною, атиповою, вірусною, в тому числі викликану COVID-19. У будь-який договір страхування життя, в цей продукт включено страхування на випадок смерті. Можна вибрати як страхову суму (від 25 тис. до 200 тис. грн.), так і термін дії договору (від 3 до 6 місяців). Від цих параметрів залежатиме вартість страхування.

«Універсальна» пропонує чотири програми, які передбачають фіксований розмір виплати за фактом встановлення діагнозу COVID-19 (від 2 тис. до 5 тис. грн.), в результаті стаціонарного лікування (від 5 тис. до 50 тис. грн) і смерті пацієнта (від 50 тис. до 100 тис. грн.). Ціна страхування (від 300 грн до 12,2 тис. грн.) залежить від віку клієнта і терміну дії поліса.

«Країна» і «Оберіг» виплатять до 50 тис. грн. в разі госпіталізації або смерті від COVID-19. При цьому «Оберіг» виплачує максимум 1000 грн. за кожен день лікування в стаціонарі і тільки після виписки з лікарні [40].

«ВУСО» пропонує за 936 грн. максимальне покриття в 70 тис. грн. на шість місяців: в разі виявлення коронавірусу державною лабораторією застрахований отримає 2 тис. грн., в разі розвитку COVID-пневмонії – 7 тис. грн., а в разі потрапляння до реанімації – 30 тис. грн. Решту 31 тис. грн. отримає сім'я застрахованого після смерті інфікованого.

Серед компаній зі страхування життя окреме страхування від коронавірусу (за 150 грн. на місяць) пропонує «АСКА-Життя»: при підтвердженню діагнозу COVID-19 компанія виплачує 300 грн. за кожен

день стаціонарного або амбулаторного лікування, а в разі смерті – 10 тис. грн.

У більшості випадків виплати за програмами захисту від COVID-19 будуть невеликими, і при важкому перебігу захворювання не покриють всю вартість медичної допомоги, особливо в приватних клініках. СК «Універсальна» дозволяє укласти до трьох «антивірусних» договорів на одну людину.

Розміри страхових виплат – не єдине слабе місце страхування від ковіду в розпал епідемії.

Найвища летальність від ковіду та ускладнень, викликаних коронавірусом, спостерігається у літніх людей. Але саме ця група населення не зможе отримати страховий захист. Більшість компаній готові працювати лише з клієнтами молодше 60 років. Українців у віці до 65 років готові застрахувати в СК «Оберіг», а до 70 років – в «Альфа Страхування», але в цій компанії покривають лише ризик смерті та інвалідності внаслідок COVID-19. Не можемо застрахувати людей з 1 і 2 групою інвалідності та інфікованих ВІЛ/СНІД.

Клієнти при покупці захисту від коронавірусу надають детальну інформацію про стан здоров'я. У них на момент підписання договору не повинно бути симптомів ковіду. Хоча «Альфа Страхування» готова застрахувати клієнтів з симптомами ГРВІ. При цьому договір може включати «тимчасову франшизу». У «ARX» захист почне діяти на 14-й день після укладення договору, а в «Альфа Страхування» – через сім днів з моменту отримання оплати за продану страховку [46].

Складно отримати страховий захист і медичним працівникам – навіть тим, хто не лікує ковідних хворих. Їм може бути відмовлено в індивідуальному страхуванні, або тариф виявиться в 2 – 2,5 раза вище стандартної ціни роздрібних програм. Кращий варіант для лікарів і медсестер – просити роботодавця купити корпоративний страховий поліс або об'єднуватися в групи більше 10 осіб, щоб укласти груповий договір

страхування.

І хоча перші страховки від коронавірусу з'явилися ще навесні, масовим цей продукт не став. Покриття від COVID-19 є відразу в декількох продуктах, тому загальна кількість застрахованих осіб у нас становить майже 55 тисяч. Серед них більше 5 тис. осіб застраховані за окремим монопродуктом. За перші три квартали 2020 року компанія за лікування від ковіду відшкодувала застрахованим особам понад 600 тис. грн.

Лікування COVID-19 поки не включається до усіх договорів медстрахування в зв'язку зі складністю оцінки фінансових наслідків такого рішення. Можливо, з часом, коли компанії матимуть більший масив статистичних даних, буде передбачимо таку можливість. Поки ж планується щомісяця переглядати тарифи і ліміти.

У «ARX» з квітня за програмою страхування від коронавірусу зафіксували 52 звернення та провели 11 виплат. Звернення за виплатами продовжують надходити. Найчастіше зверталися з діагнозом «пневмонія», тобто коронавірус не був діагностований [41].

Зважаючи на поширення страхування в галузі туризму та житті, можна прогнозувати підвищення ролі інших страхових продуктів, які стосуються захисту від майнових та фінансових ризиків, які виникають як в українського туриста при виїзді за кордон так і пересічного громадянина. Страхування туризму відіграє значну роль для покупців та продавців туристичних послуг, оскільки воно забезпечує нормальне функціонування суб'єктів туристичного ринку, сприяє вирівнюванню фінансових витрат та регулюванню грошового обороту в країні.

2.3. Основні параметри функціонування та розвитку ПрАТ «Страхова Компанія «ВУСО»

Страхова компанія «ВУСО» – це українська страхова компанія, створена в 2001 році. Незалежне видання Форіншурер внесло СК VUSO в

ТОП-10 вітчизняних страхових компаній. Компанії присвоєно кредитний рейтинг/рейтинг фінансової стійкості і надійності на рівні uуAA. Вусо має 50 ліцензій. У 2019 зібрала 1,021 млрд. страхових премій.

Компанія позиціонує себе як компанія ефективного впровадження Інтернет-обслуговування клієнтів. Можна замовити будь-який вид страхування, не виходячи з офісу або будинку. 50% полісів компанія продає своїм клієнтам (фізичним і юридичним особам) через Інтернет. У 2019 обсяг виплат за видами страхування склав: КАСКО – виплачено 97,946 млн. грн. (зростання 32,31%), ОСЦПВ – 80,653 млн. грн. (зростання 31,87%), туристичне страхування – 40,839 млн. грн. (зростання 71,72%), ДМС – 27,806 млн. грн. (зростання 56,33%).

Активи компанії в два рази перевершують страхові резерви, що дає можливість забезпечувати всі страхові випадки незалежно від суми витрат. У 80% випадків, виплати по КАСКО відбуваються протягом семи днів після подачі документів до страхової, що дає можливість компанії VUSO отримувати відмінні відгуки від своїх клієнтів. За даними МТСБУ компанія за результатами роботи в 2019 році входить в ТОП-5 страхових компаній за термінами врегулювання ОСЦПВ. Сьогодні період від ДТП до виплати становить 54 дня [39].

В 2010 році ЗАТ СК «ВУСО» перейменовано на ПрАТ «СТРАХОВА КОМПАНІЯ «ВУСО». Форма власності – приватна. З 2014 року місцезнаходження Товариства (реєстрація та фактичне місцезнаходження): 03150, Україна, м. Київ, вул. Казимира Малевича, буд. 31. Предметом діяльності Компанії є страхування, перестрахування і фінансова діяльність, пов'язана з формуванням, розміщенням страхових резервів і їх управлінням. Головний офіс Товариства, з якого виконується щоденне керівництво діяльністю страховика. Керівництво Компанією здійснює Правління у складі Голови Правління, Заступника Голови правління з операційної діяльності, Заступника Голови Правління з розвитку та Заступника Голови Правління з продажів (див. рис. 2.2).

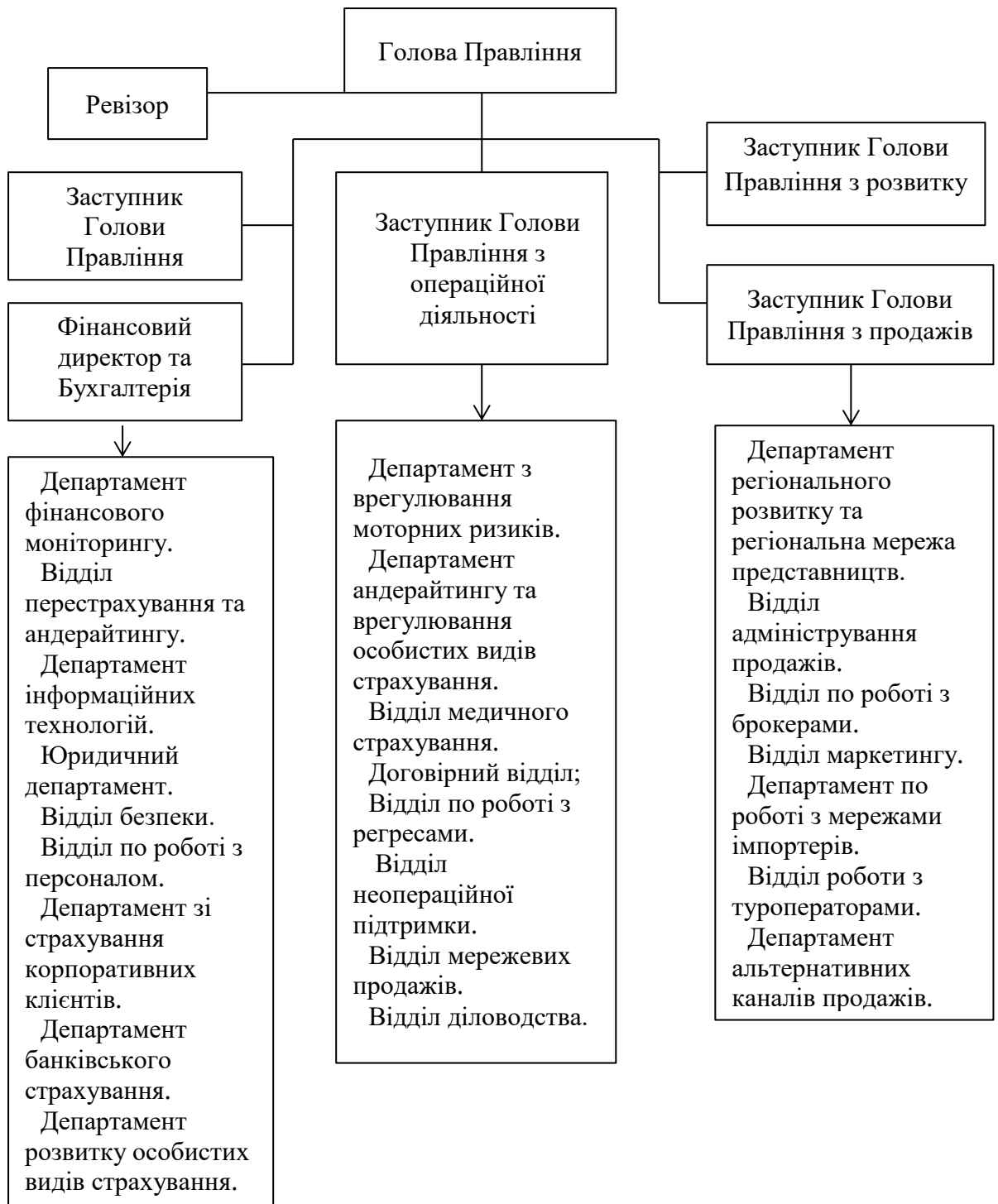

Рис 2.2 – Організаційна структура управління СК «ВУСО»

З метою створення оптимальних умов для надання страхових послуг та високого рівня обслуговування клієнтів в регіонах України станом на 31.12.2020 року зареєстровано 32 представництва. Крім того, надання послуг з укладання договорів страхування та врегулювання страхових випадків

здійснюється широкою мережею страхових агентів, контроль за діяльністю яких організований Головним офісом Товариства. Протягом звітного періоду суттєвих змін в організаційній структурі відповідно до попередніх звітних періодів, а також злиття, приєднання, поділу Товариства не відбувалось.

Середньооблікова чисельність штатних працівників облікового складу (осіб), середня чисельність позаштатних працівників та осіб, які працюють за сумісництвом (осіб), чисельність працівників, які працюють на умовах неповного робочого часу (дня, тижня) (осіб), фонду оплати праці. Крім того, зазначаються факти зміни розміру фонду оплати праці, його збільшення або зменшення відносно попереднього року. Зазначається кадрова програма емітента, спрямована на забезпечення рівня кваліфікації її працівників операційним потребам емітента

Облікова чисельність працюючих станом на 31 грудня 2020 року складає 392 працівників, середньооблікова чисельність штатних працівників у 2020 році – 348 осіб, середня чисельність позаштатних працівників та осіб, які працюють за сумісництвом – 2, чисельність працівників, які працюють на умовах неповного робочого часу – 30. Фонд оплати праці – 26989 тис. грн. Відносно попереднього року відбулося збільшення розміру фонду оплати праці на 1003 тис. грн. за рахунок збільшення штату працівників, та підвищення рівня заробітної плати [43].

Основною метою кадрової політики є своєчасне забезпечення оптимального балансу процесів комплектування, збереження персоналу, його розвитку відповідно до потреб товариства. Цілі кадрової політики товариства: своєчасне забезпечення Товариства персоналом необхідної якості у необхідній чисельності; забезпечення умов реалізації прав і обов'язків працівників, що передбачені трудовим законодавством; раціональне використання кадрового потенціалу. Працівники Товариства постійно вдосконалюють свої навички та знання, шляхом відвідування різних курсів та семінарів.

Так, СК «ВУСО» і Бізнес школа МІМ уклали договір на навчання

фахівців страхової компанії за програмами: «Управління бізнес-процесами», «Маркетинг», «Управління фінансами». Основні цілі такого навчання – отримання актуальних знань із логіки розвитку сучасних бізнес-процесів, оволодіння сучасними технологіями бізнес-адміністрування та командної роботи. Працевлаштування та підвищення кар’єрними сходами здійснюється виключно на підставі професійних якостей кандидатів, досвіду та відповідності функціональним обов’язкам незалежно від походження, соціального і майнового стану, національної приналежності, статі, мови, політичних поглядів, релігійних переконань, членства в об’єднанні громадян, місця проживання тощо. Всі працівники мають рівні права доступу та використання здобутків Компанії: внутрішній корпоративний сайт, напруцювання колег, шаблони документів.

ПрАТ «СК «ВУСО» є членом наступних об’єднань: Моторне (транспортне) страхове бюро України, Ядерний страховий пул України, Будівельний страховий пул України, Українська Федерація убезпечення, Київська Торгово-Промислова палата, Національна асоціації страховиків України.

Емітент не проводить спільну діяльність з іншими організаціями, підприємствами та установами [44].

Будь-які пропозиції щодо реорганізації з боку третіх осіб, що мали місце протягом звітного періоду, умови та результати цих пропозицій.

Пропозиції щодо реорганізації з боку третіх осіб Емітент не отримував.

Опис обраної облікової політики (метод нарахування амортизації, метод оцінки вартості запасів, метод обліку та оцінки вартості фінансових інвестицій тощо).

Товариство використовувало одну й ту ж облікову політику у своїй звітності у всіх періодах, представлених у фінансовій звітності згідно з МСФЗ. Облікова політика відповідає всім МСФЗ, що вступили в силу на кінець звітного періоду, за який підготовлена фінансова звітність згідно з МСФЗ. Фінансова звітність була підготовлена на основі припущення, що

Товариство здатна продовжувати свою діяльність на безперервній основі. Керівництво та акціонери мають намір і вподальшому розвивати діяльність Товариства. Концептуальною основою фінансової звітності Товариства за звітний період, що закінчився 31 грудня 2020 року, є Міжнародні стандарти фінансової звітності (МСФЗ), включаючи Міжнародні стандарти бухгалтерського обліку (МСБО) та Тлумачення (КТМФЗ, ПКТ), видані Радою з Міжнародних стандартів бухгалтерського обліку (РМСБО), в редакції чинній на 01 січня 2020 року, що офіційно оприлюдненні на веб-сайті Міністерства фінансів України.

Підготовлена Товариством фінансова звітність чітко та без будь-яких застережень відповідає всім вимогам чинних МСФЗ з врахуванням змін, внесених РМСБО станом на 31 грудня 2020 року, дотримання яких забезпечує достовірне подання інформації в фінансовій звітності, а саме, доречної, достовірної, зіставної та зрозумілої інформації. Товариство застосовує вимоги МСФЗ 8 «Облікова політика, зміни в облікових оцінках та помилки» щодо змін облікової політики в разі їх наявності [43].

Принципом облікової політики є послідовність в обліку, правдивість та незмінність на протязі 2020 року правил і принципів, які використовуються для відображення в обліку господарських операцій, а також припущення про безперервність діяльності Товариства. Послідовність облікової політики передбачає постійне (із року в рік) застосування прийнятої стабільної облікової політики. Облікова політика на підприємстві здійснюється згідно чинного законодавства України з питань бухгалтерського та податкового обліку. Облік основних засобів здійснюється у відповідності до МСБО 16 «Основні засоби».

Об'єкт основних засобів, який відповідає критеріям визнання активу, зараховується на баланс Товаристві за собівартістю. Наступна оцінка основних засобів здійснюється по історичній вартості у відповідності до моделі собівартості МСБО 16 «Основні засоби». Амортизацію активу починають з моменту, коли він стає придатним для використання, тобто з

дати акту введення в експлуатацію основних засобів. Амортизація окремого об'єкта основних засобів для бухгалтерського обліку розраховується із застосуванням прямолінійного методу. Визнання, оцінка і облік нематеріальних активів здійснюється у відповідності до МСФО 38 «Нематеріальні активи». Нематеріальний актив первісно оцінюється за собівартістю. Амортизація нараховується рівними частинами протягом терміну корисного використання нематеріальних активів. Запаси товарно-матеріальних цінностей Товариством визнаються, оцінюються і обліковуються згідно з МСФО 2 «Запаси».

Одиницею запасів є кожне найменування цінностей, яке оприбутковується за ціною придбання. Оцінка запасів при їх вибутті здійснюється за методом середньозваженої вартості одиниці запасів. Фінансові інвестиції оцінюються за справедливою вартістю, якщо немає можливості визначити справедливую вартість їх вартість обліковується за собівартістю.

Інформація про основні види продукції або послуг, що їх виробляє чи надає емітент, перспективність виробництва окремих товарів, виконання робіт та надання послуг; залежність від сезонних змін; про основні ринки збуту та основних клієнтів; основні ризики в діяльності емітента, заходи емітента щодо зменшення ризиків, захисту своєї діяльності та розширення виробництва та ринків збуту; про канали збуту й методи продажу, які використовує емітент; про джерела сировини, їх доступність та динаміку цін; інформацію про особливості стану розвитку галузі виробництва, в якій здійснює діяльність емітент, рівень впровадження нових технологій, нових товарів, його положення на ринку; інформацію про конкуренцію в галузі, про особливості продукції (послуг) емітента; перспективні плани розвитку емітента; кількість постачальників за основними видами сировини та матеріалів, що займають більше 10% в загальному об'ємі постачання, у разі якщо емітент здійснює свою діяльність у декільках країнах, необхідно зазначити ті країни, у яких емітентом отримано 10 або більше відсотків від

загальної суми доходів за звітний рік.

Предметом діяльності Компанії є страхування, перестрахування і фінансова діяльність, пов'язана з формуванням, розміщенням страхових резервів і їх управлінням. Компанія здійснює повний спектр страхових послуг і пропонує широкий вибір програм страхування для фізичних та юридичних осіб. ПрАТ СК «ВУСО» укладає договори страхування на підставі 50 ліцензій на обов'язкові та добровільні види страхування. Усі види страхування здійснюються у звітному періоді, прибуткові. Страхова компанія «ВУСО» чітко виконує свої обов'язки за договорами страхування та перестрахування, своєчасно здійснює розрахунки зі страхувальниками та перестрахувальниками.

Протягом 2020 року збори страхових премій за договорами страхування розподілилися наступним чином:

- добровільне страхування наземного транспорту – 26,61%;
- обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів – 17,33%;
- добровільне страхування подорожуючих за кордон 11%;
- добровільне медичне страхування 15,6%;
- страхування здоров'я на випадок хвороби – 12%;
- решта у менших обсягах.

За результатами роботи у 2020 році Товариство збільшило обсяги продажів страхових продуктів на 13,8% до 1,162 млрд. грн., що на 141 млн. більше, ніж за аналогічний період 2019 року. Обсяг страхових виплат у 2020 році на 32,73% перевищує аналогічний показник 2019 року і складає 391,108 млн. грн. При цьому, надходження від фізичних осіб збільшились на 24,34% до 783,028 млн. грн., а від перестрахувальників, навпаки, знизились на 54,50% до 36,533 млн. грн.

Таким чином, частка фізичних осіб в брутто-преміях Страховика за підсумками дванадцяти місяців 2020 року становила 67,37%, а частка перестрахувальників – 3,14%, тобто фізичні особи продовжують переважати

в клієнтському портфелі СК «ВУСО». Страхові платежі, відправлені перестраховикам, за 12 місяців 2020 року в порівнянні з тим же періодом 2019 року знизились на 40,36%: з 357,910 млн. грн. до 213,458 млн. грн. Таким чином, коефіцієнт участі перестрахових компаній у страхових преміях скоротився на 16,68 п.п. до 18,36%.

Показники ділової активності Страховика в аналізованому періоді продемонстрували зростаючий тренд: чисті премії збільшились на 42,98% до 948,888 млн. грн., а зароблені премії – на 52,99% до 927,059 млн. грн. СК «ВУСО» за 2020 рік виплатила своїм клієнтам 391,108 млн. грн. страхових виплат і відшкодувань, що на 32,74% більше обсягу виплат за 2019 рік. В результаті рівень виплат збільшився з 28,84% до 33,65%, або на 4,81 п.п. За підсумками діяльності за звітний рік СК «ВУСО» продемонструвала високі показники дохідності [41].

Так, фінансовий результат від операційної діяльності становив 199,719 млн. грн., що у 8,53 разів більше результату за 2019 рік. Чистий прибуток Страховика за 2020 рік в порівнянні з 2019 роком виріс більш ніж у 4,4 рази до 167,878 млн. грн.

У 2020 році близько 50% договорів страхування укладено он-лайн через власний веб-сайт та ресурси партнерів. Розвиток інтернет продажів залишається пріоритетом у стратегії розвитку. Товариство надає послуги страхування та перестрахування на внутрішньому ринку України фізичним та юридичним особам, тому частка експорту в загальному обсязі продажів відсутня. Інформація про джерела сировини, їх доступність та динаміку цін не наведено у зв'язку з тим, що діяльності Товариства не пов'язана з виробництвом, сировина не використовується. Залежності від сезонних змін загалом відсутня.

Єдиним виключенням є продаж послуг туристичного страхування, надання яких поживається з початком літніх відпусток та зимових свят. Основні ринки збуту та основні клієнти знаходяться на території України. Канали збуту й методи продажу – Компанія надає страхові послуги через

чотири канали продажів – агентський канал, канал прямих (офісних), партнерських та он-лайн продажів. Використання всіх чотирьох каналів обумовлено специфікою та клієнтоорієнтованістю окремих страхових продуктів.

Клієнтами Товариства протягом багатьох років є COMFI, Тікетс.уа, Бориспільський аеропорт, Київстар, Укрпошта, PHILIPS, ТОВ «Електроконтакт Україна», Товариство з обмеженою відповідальністю «Радехівський цукор», Товариство з обмеженою відповідальністю «Молочна компанія «Галичина».

Основними конкурентами на ринку є інші страхові компанії, які надають послуги на ринку в сегменті тих видів страхування, які надаються Товариством. Що до перспективних планів розвитку емітента: З метою розширення своєї присутності на ринку Компанія відстежує виникнення потреб у нових типах страхових послуг, що з'являються на ринку, розробляє відповідні страхові продукти. Важливим засобом закріплення на ринку та збереження клієнтської бази є постійний моніторинг термінів закінчення діючих договорів з метою своєчасної пропозиції страхувальникам щодо поновлення таких договорів.

Продовжується активно розвиватися співробітництво із банками у напрямку страхування заставного майна. Товариство співпрацює з Ощадбанк, Укргазбанк, Укресімбанк, ПРАВЕКС-БАНК, ОTR Bank, Кредо Банк, Глобус. Товариство продовжує розвивати напрямок туристичного страхування, в тому числі завдяки широкій мережі каналів продажів (туроператори, страхові посередники, он-лайн продажі).

Прийняття низки нормативних документів із впровадження електронного документообігу надало підстави для виходу на новий рівень в сегменті он-лайн продажів. Веб-сайт Компаній модернізований в онлайн-магазин. Незабаром – створення власного онлайн кабінету клієнта. Для задоволення попиту та налагодження нових каналів продажів Компанія постійно розробляє та впроваджує інноваційні страхові продукти.

До основних факторів ризику, що впливали на діяльність Товариства протягом звітного року, можна віднести:

- зовнішні: економічна ситуація у державі та економічне положення на страховому ринку, міжнародні події, форс-мажорні обставини, дії конкурентів та ризику валютних коливань; падіння промислового виробництва та ВВП на душу населення і, як наслідок, низька платоспроможність потенційних споживачів, а також нестабільність податкового законодавства, складність і навантаження податкової системи;
- введення карантинних заходів внаслідок пандемії COVID-19, наслідки яких для Товариства та економіки в цілому наразі складно оцінити;
- внутрішні: наявність фінансових ресурсів, коливання ділової активності Компанії, прийняття управлінських рішень (управління трудовими, матеріальними, фінансовими ресурсами).

За останні роки український страховий ринок пережив багато викликів, пов'язаних з економічним та соціально-політичним життям країни. Протягом 2020 року зусилля страховиків були переважно спрямовані на пошук можливостей зниження ризиків і поновлення бізнесу. Керівництво Товариства протягом звітного періоду вживало всіх необхідних заходів для забезпечення стабільної діяльності та розвитку Товариства; але передбачити всі тенденції, які можуть впливати на її діяльність у зв'язку з соціально-політичними та економічними подіями в країні та у світі неможливо, а також те, який вплив вони можуть мати на майбутній фінансовий стан Компанії. Подальше існування політичної та економічної нестабільності може призвести до непередбачених змін економічної ситуації, які вплинуть на діяльність Товариства. Невизначеність політичних, юридичних, податкових та нормативно-законодавчих умов функціонування, включаючи можливість змін негативного характеру, може значною мірою вплинути на можливість Товариства успішно здійснювати виробничу діяльність [42].

Керівництво Товариства провело найкращу оцінку щодо можливості повернення та класифікації визнаних активів, а також повноти визнаних

зобов'язань, Для збільшення страхових внесків та розширення страхового поля Товариство приймає ряд заходів, а саме: використовує гнучкі тарифи; рекламує страхові послуги серед населення, підприємств. однак Товариство ще досі знаходиться під впливом нестабільності, вказаної вище.

Основні придбання або відчуження активів за останні п'ять років. Якщо підприємство планує будь-які значні інвестиції або придбання, пов'язані з його господарською діяльністю, їх необхідно описати, включаючи суттєві умови придбання або інвестиції, їх вартість і спосіб фінансування

За останні п'ять років Товариство здійснювало незначну кількість придбань основних засобів, що обумовлено, зокрема, значними темпами розвитку представницької мережі, відкриттям нових офісів, створенням нових робочих місць та ін. Купівлі-продажу активів протягом 2020 року в обсязі, що перевищує 10% вартості активів за даними останньої річної фінансової звітності, не було. Будь-які значні інвестиції чи придбання, пов'язані з господарською діяльністю товариства, на дату подання звіту не плануються.

Основні засоби емітента, включаючи об'єкти оренди та будь-які значні правочини емітента щодо них; виробничі потужності та ступінь використання обладнання; спосіб утримання активів, місцезнаходження основних засобів. Крім того, необхідно описати екологічні питання, що можуть позначитися на використанні активів підприємства, плани капітального будівництва, розширення або удосконалення основних засобів, характер та причини таких планів, суми видатків, у тому числі вже зроблених, опис методу фінансування, прогностні дати початку та закінчення діяльності та очікуване зростання виробничих потужностей після її завершення.

Основними засобами ПрАТ «Страхова Компанія «ВУСО» є: машини та обладнання, будинки та споруди, транспортні засоби. Надходження основних засобів протягом звітного року відбулося шляхом як придбання нових об'єктів основних засобів, так і модернізації існуючих. Переоцінок протягом

звітний періоду не проводилось. Відчуження основних засобів не відбувалося. Виробничі потужності відсутні. Спосіб утримання активів здійснюються у відповідності з технічними параметрами по технічних паспортах. Місцезнаходження основних засобів – за місцезнаходженням Товариства.

Станом на 31.12.2020 року Товариство має у власності інвестиційну нерухомість в кількості 9 земельних ділянок на загальну суму 56206 тис. грн. з метою отримання доходу від здачі даних об'єктів в оренду. В господарській діяльності Страхової компанії протягом 2020 р. використовувались орендовані приміщення та автотранспорт. Орендна плата сплачується відповідно до укладених договорів та відноситься на витрати відповідного періоду. Обмежень на використання основних засобів немає, у податковій заставі основні засоби не знаходяться [43].

Екологічні питання, що можуть позначитися на використанні активів відсутні, Планів на капітальне будівництво, розширення та удосконалення основних засобів у товариства немає. Термін та умови користування основними засобами (за основними групами) визначені обліковою політикою Емітента з урахуванням вимог «Податкового Кодексу України» від 02.12.2010, № 2755-VI (зі змінами та доповненнями). Залишкова вартість основних засобів товариства станом на 31.12.2020 р. дорівнює 8924 тис. грн. (первісна вартість – 27929 тис. грн., знос основних засобів – 19005 тис. грн.). Ступень зносу основних засобів (враховуючи інвестиційну нерухомість) на дату балансу складає 22,6%. Всі основні засоби використовуються у повному обсязі. Детальніше ця інформація розкрита в Примітках до фінансової звітності, які наводяться нижче у цьому звіті.

Проблеми, які впливають на діяльність емітента; ступінь залежності від законодавчих або економічних обмежень.

На діяльність товариства насамперед впливають фактори, пов'язані з проблемами економіки держави, як у фінансовій, податковій, так і в соціальній і політичній сферах, а саме: нестабільність політичного становища

в країні, недосконалість законодавчої і нормативної бази, складність і нестабільність податкової системи та її тиск на підприємства, що в свою чергу не дає змоги довгостроково і на перспективу планувати діяльність. На перший план висуваються такі проблеми, як скрутний фінансовий стан багатьох підприємств, їх низька платоспроможність, відсутність вільних коштів і, як наслідок, неможливість користування послугами страхування. Щодо розвитку страхування громадян, то найбільш істотною є проблема низької культури страхування потенційних споживачів та неплатоспроможність населення.

Як і у 2014 – 2019 рр., так і у 2020 році, через воєнні дії на сході України та анексію АР Крим Компанією не здійснювалася діяльність на окупованих територіях. Втрата ринків збуту страхових послуг на вказаних територіях стала причиною недоотримання прибутку. Серед позитивного слід відзначити введення безвізового режиму з країнами Шенгенської зони, що сприятиме збільшенню обсягів туристичного страхування [44].

Керівництво Товариства протягом року вживало всіх необхідних заходів для забезпечення стабільної діяльності та розвитку Товариства; але передбачити всі тенденції, які можуть впливати на її діяльність у зв'язку з соціально-політичними та економічними подіями в країні неможливо, а також те, який вплив вони можуть мати на майбутній фінансовий стан Компанії. Подальше існування політичної та економічної нестабільності може призвести до непередбачених змін економічної ситуації, які вплинуть на діяльність Товариства. Невизначеність політичних, юридичних, податкових та нормативно-законодавчих умов функціонування, включаючи можливість змін негативного характеру, може значною мірою вплинути на можливість Товариства успішно здійснювати виробничу діяльність. Керівництво Товариства провело найкращу оцінку щодо можливості повернення та класифікації визнаних активів, а також повноти визнаних зобов'язань, однак Товариство ще досі знаходиться під впливом нестабільності, вказаної вище.

Опис обраної політики щодо фінансування діяльності емітента, достатність робочого капіталу для поточних потреб, можливі шляхи покращення ліквідності за оцінками фахівців емітента.

Оскільки Емітент є фінансовою установою, фінансування та здійснення страхової діяльності Емітента здійснюється за рахунок грошових фондів, що формуються шляхом сплати громадянами та юридичними особами страхових платежів (страхових внесків, страхових премій) та за рахунок доходів від розміщення коштів цих фондів. Також фінансування діяльності Емітента здійснюється за рахунок власних обігових коштів. Робочий капітал для поточних потреб Товариства сформовано в достатньому обсязі. У поточному році Емітент не здійснював залучення кредитів та інших позик [40].

Робочий капітал для поточних потреб Товариства сформовано в достатньому обсязі. У своїй діяльності Товариство завжди керується правилами забезпечення значного запасу стійкості та платоспроможності, станом на 31.12.2020 р. ліквідні активи перевищують рівень, необхідний для підтвердження технічних резервів. Загалом активи компанії станом на 31.12.2020 р. становлять 787773 тис. грн. Компанія має повне покриття прийнятними активами технічних резервів. Протягом звітного періоду Товариство дотримувалось нормативів достатності капіталу та платоспроможності, ліквідності, прибутковості, якості активів та ризиковості операцій, про що свідчать кількісні та якісні показники фінансової звітності.

Вартість укладених, але ще не виконаних договорів (контрактів) на кінець звітного періоду (загальний підсумок) та очікувані прибутки від виконання цих договорів.

Станом на 31.12.2020 року Компанія не має укладених, але не виконаних договорів.

Стратегія подальшої діяльності емітента щонайменше на рік (щодо розширення виробництва, реконструкції, поліпшення фінансового стану, опис істотних факторів, які можуть вплинути на діяльність емітента в майбутньому).

У 2020 році Товариство досягнуло високого рівня збалансованості страхового портфеля, залучило до співпраці вагових партнерів та висококваліфікованих фахівців. В сукупності із високим рівнем платоспроможності, ліквідності активів, постійною підтримкою акціонерів це дає змогу позитивно оцінювати перспективи розвитку. Стратегія подальшої діяльності на найближчий рік полягає в підтримці стабільності фінансового стану Компанії та збереження її місця на страховому ринку. Основні зусилля передбачається спрямувати на вдосконалення структури Компанії та підвищення ефективності взаємодії між її елементами, збільшення обсягів надходження страхових премій та мінімізації витрат, в тому числі, на залучення страхувальників. Серед зовнішніх факторів, які можуть вплинути на реалізацію стратегічних планів, залишаються політична нестабільність, валютні коливання та постійні зміни законодавства. Потенційний вплив оцінюється наразі як незначний.

Опис політики емітента щодо досліджень та розробок, вказати суму витрат на дослідження та розробку за звітний рік.

З метою всебічної та неупередженої оцінки Товариство щорічно при залученні сторонніх професійних компаній проводить оцінку рівня задоволеності споживачів, які підтверджують високі показники якості обслуговування. За даними МТСБУ рівень обслуговування клієнтів за всіма показниками – високий. Інших досліджень, та розробок не проводилось, кошти не витрачалися.

Інша інформація, яка може бути істотною для оцінки інвестором фінансового стану та результатів діяльності емітента, у тому числі, за наявності, інформацію про результати та аналіз господарювання емітента за останні три роки у формі аналітичної довідки в довільній формі [41].

Статутний капітал Товариства сформовано відповідно до статуту у сумі 86560000 грн. і станом на 31.12.2020 р. є повністю сплаченим. Розрахункова вартість чистих активів Товариства на кінець звітного періоду складає 417107 тис. грн. Загалом активи компанії станом на 31.12.2020 р. становлять

787773 тис. грн. Оновлено рейтинги ПрАТ «СК «ВУСО» 5 квітня 2021 року рейтинговий комітет РА «Стандарт-Рейтинг» прийняв рішення про оновлення кредитного рейтингу/рейтингу фінансової стійкості/страховика ПРИВАТНОМУ АКЦІОНЕРНОМУ ТОВАРИСТВУ «СТРАХОВА КОМПАНІЯ «ВУСО» (ЄДРПОУ 31650052) за національною шкалою на рівні uaAA. Страховик з рейтингом uaAA характеризується дуже високою фінансовою стійкістю порівняно з іншими українськими страховиками. Оновлюючи рейтинг Страховика, Агентство керувалось результатами роботи Компанії за 12 місяців 2020 року.

В період з 01.01.2020р. по 01.01.2021р. балансові показники Страховика продемонстрували різноспрямовану динаміку: Активи збільшились на 23,71% до 787,773 млн. грн.; Власний капітал виріс більш ніж удвічі до 417,107 млн. грн.; Зобов'язання скоротились на 15,44% до 370,666 млн. грн.; грошові кошти та їх еквіваленти знизились на 5,39% до 258,328 млн. грн. Таким чином, станом на кінець 2020 року Компанія мала надлишковий рівень капіталізації (112,53%) та хороший рівень покриття грошовими коштами зобов'язань (69,69%).

Згідно з інформацією, що була надана Агентству ПрАТ «СК «ВУСО», станом на 01.01.2021 р. Страховик дотримувався критеріїв ліквідності, прибутковості та якості активів страховика, нормативу платоспроможності та достатності капіталу, нормативу ризиковості операцій та нормативу якості активів.

Проаналізувавши діяльність ПрАТ «СК «ВУСО» за 12 місяців 2020 року, РА «Стандарт-Рейтинг» виділяє наступні фактори оновлення рейтингу фінансової стійкості страховика: «Приріст показників ділової активності» Високі показники дохідності; «Надлишковий рівень капіталізації (112,53%)» Хороший рівень покриття високоліквідними активами зобов'язань.

Позиції у рейтингах страхових компаній: № 9 за активами 789 млн. грн., № 8 за власним капіталом 417,1 млн. грн., № 11 за розмірами резервів 309 млн. грн., № 7 за обсягом страхових платежів 1,162 млрд. грн., № 7 за

обсягом виплат 391 млн. грн. Динаміка страхових платежів +14% рік до року. Рівень виплат 34% від страхових платежів Профіль клієнтської бази 66% страхових платежів від фіз. Особистий рейтинг МТСБУ з ОСАЦВ.

Звісно, пандемія відобразилась і на туристичному страхуванні. Логічно, що причина цьому – зменшення кількості подорожуючих. Якщо 2019 р. VUSO застрахувала понад 2 млн. туристів, то 2020 р. – 1,3 млн. Минулий рік був нерівномірним з точки зору туризму. У період локдауну та закритих кордонів туристів майже не було, але коли відкрили масові напрямки – Турцію, Єгипет, потік подорожуючих виріс. В деякі місяці він був навіть більшим, ніж 2019 р.

РОЗДІЛ 3. СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СТРАХУВАННЯ В ТУРИЗМІ НА ПРИКЛАДІ ПрАТ «СТРАХОВА КОМПАНІЯ «ВУСО»

3.1. Порівняння програм туристичного страхування компаній Pzu, Vuso, Providna

Страхування туристів є обов'язковим і забезпечується суб'єктами туристичної діяльності на основі угод із страховиками. Туристи вправі самостійно укласти договори на таке страхування. У цьому випадку вони зобов'язані завчасно підтвердити туроператору чи турагенту наявність належним чином укладеного договору страхування. Договором страхування повинні передбачатися надання медичної допомоги туристам і відшкодування їх витрат при настанні страхового випадку безпосередньо в країні тимчасового перебування [52].

Для того, щоб дослідити дане питання було обрано 3 компанії, які надають туристичні послуги. Вибір здійснювався на основі рейтингу журналу Forinsurer та доступності інформації щодо надання послуг з туристичного страхування, тому дослідження проводилось для компаній PZU, VUSO, ПРОВІДНА.

Активи показують платоспроможність компанії, отже їх приріст є хорошою характеристикою компанії. На рисунку 3.1 можемо бачити, що лише у PZU активи збільшились у 2019 в порівнянні з 2018 на 48%, ВУСО та ПРОВІДНА мають тенденцію до зниження даного показника. Власний капітал необхідно порівняти з середньоринковим значенням, яке за підрахунками дорівнює 401331 тис. грн. (сума розрахована на основі рейтингу 100 компаній), найбільш наближене значення до даного у компанії ПРОВІДНА (див. рис. 3.1).

Кількість страхових резервів відіграє також важливу роль: чим менше страхових резервів у динаміці, тим більше виплат здійснює компанія. За даними рисунку 3.2 у всіх компаніях відбуваються збільшення страхових

резервів. Показник «Темп зростання страхової премії» характеризує динаміку розвитку страхової компанії.

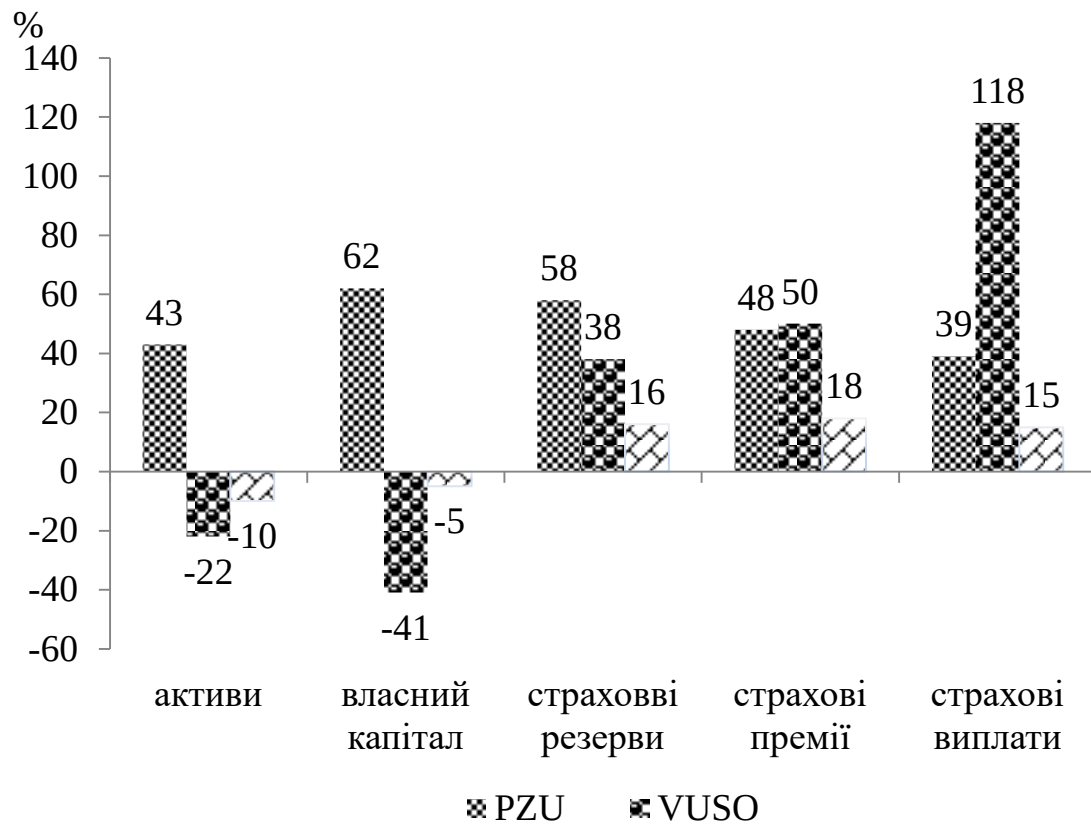

Рис. 3.1 – Динаміка змін фінансового стану та стабільності компаній PZU, VUSO, ПРОВІДНА за 2018 – 2019 рр.

При стабільній діяльності страхової компанії зміна надходжень страхової премії знаходиться в межах 25%. Різке збільшення темпів зростання страхової премії означає зростання зобов'язань страховика, має бути підкріплено достатнім обсягом власного капіталу.

Значне зниження темпів зростання страхової премії порушує збалансованість страхової діяльності, що може негативно позначитися на фінансовому стані страхової компанії.

Страхові премії компаній PZU та VUSO в динаміці збільшились на 50%, що говорить про стрімкий ріст зобов'язань фірми перед страхувальниками.

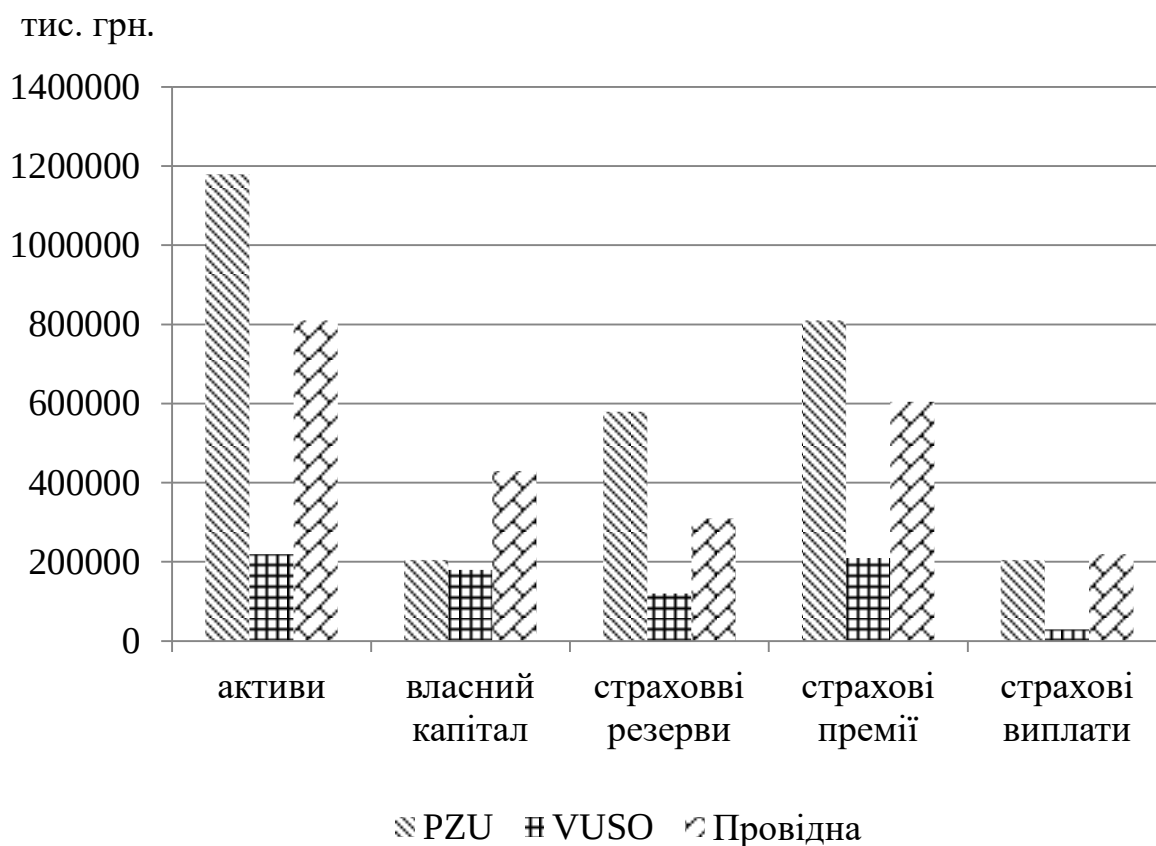

Рис. 3.2 – Порівняння основних фінансових показників компаній за 2019 р.

У компанії Провідна показник темпу росту страхової премії дорівнює 15%, що також не є позитивною відмінністю, оскільки говорить про те, що менше людей довіряють цій компанії та купують її послуги. Страхові виплати збільшились у всіх компаніях, проте найбільше у ВУСО аж в 2 рази. ПРОВІДНА має найнижчий показник зростання 11%.

Отже, аналізуючи зміну фінансових показників обраних страхових компаній, можна сказати, що тенденція до збільшення всіх індикаторів зберігається лише у компанії PZU (див. табл. 3.1).

Таблиця 3.1 – Зміна рівня страхових виплат компаній 2018 – 2019 рр., %

Компанія	Рівень виплат 2019 р., %	Рівень виплат 2018 р., %	Абсолютна зміна
PZU	27,64	31,73	-4,09
VUSO	26,88	19,02	7,86
ПРОВІДНА	42,73	44,21	-1,48

Зазвичай середнє значення рівня виплат приблизно 40 – 60%, в кризові періоди – до 70 – 80%. Тобто, якщо страховик виплачує значно менше – погано, якщо більше – теж недобре. Знову таки бачимо, що показник найбільше наближений до стандарту у компанії Провідна, абсолютне значення рівня виплат збільшилось лише у компанії ВУСО. Наступний критерій, який був досліджений – сервіс компаній (див. табл. 3.2).

Таблиця 3.2 – Аналіз сервісу компаній

Особливості надання послуг	PZU	VUSO	Провідна
Калькулятор ціни страхової премії	+	+	—
Акції, дисконти	+	+	—
Call&Travell (мобільний додаток)	+	—	—
Відшкодування затрат у разі відмови отримання візи	+	+	—
Онлайн- чат	+	+	—
Оформлення полісу за кордоном	—	+	—
Доставка договору	+	+	—
Можливість різних варіантів оплати	+	+	—

Як бачимо за даними таблиці 3.2 у компанії Провідна не достатньо адаптований сервіс під можливості інших компаній та запити клієнтів. Такі особливості надання послуг як: доставка договору, онлайн-чат з менеджером, можливість різних варіантів оплати і т.д – покращують зручність для клієнта та пришвидшують процес отримання послуги.

Порівнявши пакети програм страхових компаній, можна сказати, що різниця незначна. Проте компанія PZU пропонує, окрім стандартних послуг в пакеті L, ще додаткові послуги: буксирування до найближчого місця ремонту, доставка необхідних запасних частин, послуги перекладача, бронювання номера у готелі, бронювання, придбання та переоформлення квитків, допомога при втраті багажу та документів, надання послуг, пов'язаних з орендою автомобіля, надання послуг, пов'язаних з передачею

повідомлень, інформаційні та додаткові послуги.

І нарешті, останньою і головною ознакою, за якою порівнювались компанії були страхові премії та страхове покриття (див. табл. 3.3).

Таблиця 3.3 – Порівняння сум страхових премій та виплат на обрані пакети послуг туристичного страхування компаній

	PZU	VUSO	Провідна
Страхова премія	177 грн.	402,55 грн.	131,35 грн.
Страхове покриття	30000 євро (мед.) 50000 євро (випадок)	30000 євро (мед.) 1000 євро (випадок)	30000 євро

Отже, проаналізувавши всі максимально можливі туристичні страхові послуги, можна зробити висновок, що найбільш вигідним варіантом є компанія PZU. Оскільки, ціна є середньою в порівнянні з іншими компаніями, також є додаткові послуги в програмі, на відміну від компаній конкурентів. Компанія за фінансовими показниками є надійною для співробітництва.

Проте, незважаючи на деякі позитивні тенденції ринку страхових послуг в туристичному бізнесі, сучасні реалії потребують вдосконалення страхового механізму в туризмі. Адже досвід показує, що збільшується кількість туристів, які не можуть отримати медичну допомогу закордоном, оскільки страхові договори складені таким чином, що значна частина ризиків, з якими споживач може зіткнутися на відпочинку, не компенсуються. Багато ризикових подій не прописані в договорах страхування або ж відносяться до форс-мажорних випадків, які не завжди відшкодовуються страховиками. Причина такої проблеми очевидна – низькі тарифи на страхування туристів, які виїжджають за кордон. Так, у середньому обов'язковий страховий тариф перебування туриста в будь-якій європейській країні становить 11 – 15 грн. на день [45].

За останні роки, страхові компанії а саме 2010 – 2019 рр. розробили та

розширили спектр програм страхування для туристів які були ефективними для клієнтів. Це пояснюється тим, що розроблюються нові туристичні пакети для відпочинку, а також пропонуються поради відпочиваючим в різних країнах світу. Тому страхові компанії активно працюють над розробкою страхових програм для туристів.

В першу чергу варто розглянути програми страхування в медичній сфері, яке пропонуються більшістю компаній. Покриття ризиків загрози здоров'ю, тобто програми медичного страхування передбачає декілька програм, залежно від обраного туру, особливостей транспортного перевезення. Для автобусних турів пропонують страхову програму «Стандарт». Така програма є найбільш поширеною і використовується усіма туристичними компаніями в межах України. Проте автобусні тури мають декілька напрямів, тобто це не одиничні тури, а комбіновані, які включають в себе декілька країн.

Для прикладу, протягом червня – серпня 2019 року страхова компанія «ВУСО» пропонувала декілька варіантів страхування автобусних турів, які передбачали відвідання більше 5 країн. Тури які обслуговувала страхова компанія для Туроператора «Адріатік Тревел»: «Цікавий Бенілюкс» – Польща, Німеччина, Нідерланди, Бельгія, Люксембург, Франція, Чехія. «Париж та Амстердам збирає друзів!» – Чехія, Польща, Нідерланди, Німеччина, Франція, Бельгія. «Справжня Скандинавія» – Польща, Німеччина, Данія, Швеція, Норвегія [50].

Отож страхові поліси, які видавалися туристам у перших двох автобусних турах «Цікавий Бенілюкс», «Париж та Амстердам збирає друзів!») були розроблені за програмою «Стандарт», яка передбачає надання медичної допомоги туристу, перевезення його у медичний заклад у разі необхідності, але перелік передбачених медичних послуг, в даному випадку, не включає послуг стоматолога, гінеколога, хірурга, алерголога та гастроентеролога. Вартість більшої частини цих послуг у країнах Шенгенської зони коливається від 300 – 800 євро. Окрім того в ці тури

входять країни Шенгенської угоди і відповідно вартість страхового поліса на кожного туриста становить 30000 євро. Але, що ж стосується туру «Справжня Скандинавія», то туристам було запропоновано два види страхових полісів, оскільки у переліку відвідуваних країн входить Швеція та Норвегія – країни, які мають специфічні кліматичні умови, тому рівень ризику в такому автобусному турі є значно вищий. Отож було запропоновано «Адріатік Тревел» застрахувати туристів за двома програмами:

- програма «Стандарт»;
- програма «Преміум» – це програма, яка включає ряд додаткових медичних послуг, а також консультації алерголога, безкоштовне проведення вакцинації в разі високого ризику інфекційного захворювання. Вартість програми «Преміум» становить 80 – 120 євро на кожного туриста, а вартість страхового полісу 45000 дол.

Також пропонується ряд програм страхування і для зимових турів на гірськолижні курорти, до яких ще потрібно дістатися як автотранспортом, так і авіатранспортом. Для турів на гірськолижних курортах страхові компанії розробили, для використання програми страхування туристів на гірськолижних курортах, яка включає види спорту як:

- сноуборд;
- катання на лижах.

Окремим пунктом в програмі виділено страхування ризиків у Фінляндії, де додатковим ризиком є рибалка на озерах. Програма початково розроблена для туристів, які обрали місцем свого відпочинку Фінляндію, оскільки посольство Фінляндії встановлює свої вимоги до страхового полісу, які суттєво вирізняються від інших європейських країн. Тому вартість страхового полісу для туриста на 8-денний термін перебування в Фінляндії становить 30000 євро. В цей страховий поліс входить більший діапазон медичних послуг, аніж в інших страхових полісах на гірськолижні курорти. Починаючи з листопада 2018 року туристичний оператор Nordic Travel запропонував свої тури, для того щоб співпрацювати з страховою компанією

«ВУСО» через ефективну роботу страхової компанії та її програм страхування. Була розроблена страхова програма «VIP Insurance».

Тури, які були розроблені фірмою Nordic Travel пропонують відвідати Антарктиду тай не тільки, а саме – це круїзні подорожі в Ісландію, Гренландію, Шпіцберген та інші тури. Відповідно ефективністю програм «VIP Insurance» передбачало страхування туриста у повному обсязі, тобто надання усіх видів медичних послуг, в тому числі терапевтичних, стоматологічних, хірургічних. Програма створена як вид страхового полісу для екстремального туризму, оскільки для туристів існує загроза переохолодження, пошкодження частин тіла, порізи, вивихи, переломи. Вартість страхового полісу коливається від 35000 – 40000 євро. СК «ВУСО» надає пакети страхування туристів від невиїзду за кордон. Такий аспект є надзвичайно важливим, особливо для західних областей України, де процедура відкриття візи є значно складнішою і потребує значних часових затрат [49].

Тому компанія страхує туриста від неможливості здійснення подорожі, згідно якого: в разі не відкриття візи, туристу повертаються усі кошти за вартість туру, проплата здійснюється в день повернення документів туриста з посольства, єдиними втратами для туриста є вартість візи, ці кошти не відшкодовуються туристам, а в разі, якщо туристи отримали відмову в посольстві США або Канади, то їм не буде, також, повернуто кошти за пересилання документів в Community Center в розмірі 35 – 45 дол.

Наступним видом програм страхування, які пропонує СК «ВУСО» є страхування від анулювання подорожі туристом з певних вагомих причин. Проте така програма страхування водночас передбачає і страхування юридичних ризиків. Основою для анулювання, відмови від поїздки може бути: погіршення стану здоров'я туриста або є його рідних, побутові проблеми, водночас процес відшкодування коштів чітко регламентується в договорі між туристичною фірмою та туристом, зокрема у випадку відмови від поїздки туристична фірма отримує з туриста наступні кошти за

неустойку:

- відмова від 14 до 21 діб до початку поїздки – 30% від загальної вартості туру;
- відмова від 7 до 13 діб до початку поїздки – 50% від загальної вартості туру;
- відмова від 0 до 6 діб до початку поїздки 95 – 100% від загальної вартості туру.

Винятком вважається ануляція, пов'язана з нещасним випадком, що трапився з туристом. В цьому разі, за наявності підтверджуючих документів, сума до повернення становить різницю між фактично сплаченою туристом та тією, що туристична компанія вже фактично витратила на замовлені послуги для туриста.

У випадку відмови від поїздки з авіа перельотом на регулярних рейсах туристична компанія отримає з туриста наступну неустойку:

- більше 22 днів до вильоту (від'їзду) – 10% від загальної вартості туру, без врахування авіа квитка;
- від 21 до 11 днів до вильоту (від'їзду) – 40% від загальної вартості туру, без врахування авіа квитка.
- від 10 до 7 днів до вильоту (від'їзду) – 70% від загальної вартості туру, без врахування авіа квитка.
- від 7 до 0 днів до вильоту (від'їзду) – 95 – 100% від загальної вартості туру, без врахування авіа квитка.

Неустойка за ануляцію авіа квитка стягується відповідно до правил авіакомпанії – перевізника.

В Україні також на сьогодні є кілька багатопрофільних туристичних фірм, які спільно із страховими компаніями активно розробляють та реалізують страхові програми для туристичного сектору. При виборі страхової компанії найважливішим фактором є її надійність при виконанні страхового випадку [50].

3.2. Ризикові події які стримують розвиток страхування в туризмі

Пандемія коронавірусу внесла свої корективи щодо страхування туристів. Страхові компанії додали до основних опцій лікування туристів від COVID-19 та компенсацію витрат щодо перебування на самоізоляції у разі такої потреби. Проте страхові послуги мають чимало обмежень: у тривалості лікування, оплаті ПЛР-тестів, розмірах страхових сум тощо. Звичайно, що це призвело до подорожчання страхових полісів.

Проте існуючи норми українського законодавства щодо обов'язкового медичного страхування та страхування від нещасного випадку не забезпечують повний захист вітчизняних туристів від усіх ризиків при купівлі туристичних послуг та здійснення подорожі. Певні кроки щодо збільшення страхового захисту туристів вже зроблено. Так у зареєстрованому у Верховній Раді законопроекті № 4162 Про внесення змін до закону України «Про туризм» до переліку обов'язкових видів страхування туристів додається страхування повернення українських туристів в Україну у разі затримання за кордоном.

Проте залишається актуальною проблема страхування ризиків затримки або скасування поїздки. На сьогоднішній день це вид страхування не є обов'язковим, але набуває особливого значення. Так, наприклад, поїздка до Єгипту, що є найбільш популярним напрямом виїзного організованого туризму, вимагає обов'язкове проходження ПЛР-тесту на відсутність коронавірусної хвороби з наданням відповідної довідки при в'їзді до країни відпочинку. При чому тестування має бути зроблено не більше ніж за 72 години до прибуття до Єгипту. У разі отримання позитивного тесту турист не зможе здійснити поїздку, але компенсація можлива тільки за наявності страховки від невиїзду. Деякі туроператори автоматично включають її до турпродукту, а деякі пропонують туристам купити такий страховий поліс додатково. Більш того, умови компенсацій за цим видом страхування також є не завжди прийнятними для туристів:

- франшиза може складати 10 – 20% від вартості туру;
- розмір компенсації може обмежуватися певними сумами, що при купівлі дорогих турів не відповідає витраченим туристами коштам;
- може розповсюджуватися не на всіх туристів із одного бронювання, а тільки на того туриста із бронювання, який безпосереднього не може здійснити подорож за об'єктивними причинами.

У разі запровадження норми про обов'язковість страхування від невиїзду, страхові компанії змогли би оптимізувати свої послуги в межах такого пакету, зменшивши їх вартість зважаючи на масовість попиту на таку послугу. Але страхування від невиїзду можна також розглядати і в іншому аспекті.

Ризик банкрутства туроператорів, особливо в умовах пандемії значно збільшився, але дієвого захисту туристів на випадок банкрутства туроператорів не передбачено. Стаття 15 Закону України «Про туризм» регламентує необхідність наявності фінансового забезпечення здійснення туроператорської діяльності. Проте розмір у 20000 євро для міжнародного туризму є суто символічним, оскільки річні обсяги продажів крупних туроператорів можуть вимірюватися десятками або сотнями мільйонів євро. На даний момент існують пропозиції щодо збільшення фінансового забезпечення туроператорів і доведення його до 5 – 10% від річного обсягу. Природньо, що такі пропозиції на знайдуть підтримки туроператорів, але під час світової кризи, спричиненою пандемією коронавірусу, виведення навіть незначного відсотку коштів із обороту туроператорів може призвести до призупинення їх діяльності або навіть банкрутства.

Саме в такій ситуації страхування від невиїзду набуває додаткового значення, адже може передбачати компенсації за скасування поїздки не тільки за звичним переліком причин, таких як хвороба туриста, його смерть або близької людини, стихійні лиха, виклики до суду тощо, а й застосовуватися у разі неможливості здійснення туристичної поїздки з вини туроператора у тому числі у випадку банкрутства.

Багато ризикових подій не прописані в договорах страхування або ж відносяться до форс-мажорних випадків, які не завжди відшкодовуються страховиками. Причина такої проблеми очевидна – низькі тарифи на страхування туристів, які виїжджають за кордон. Так, у середньому обов’язковий страховий тариф перебування туриста в будь-якій європейській країні становить 11 – 15 грн. на день [45].

Як підсумок, необхідно виділити фактори, що стримують розвиток страхування в туризмі:

- необізнаність населення у сфері страхування туристичної діяльності;
- недовіра населення до страхових компаній унаслідок несвоєчасного і не в повному обсязі виконання зобов’язань перед страхувальниками;
- недосконала законодавча база у сфері страхування туристичної діяльності;
- недотримання страхового законодавства страховиками, що здійснюють страхування туристичної діяльності;
- низька платоспроможність населення, як наслідок зменшення кількості туристів, і зуження кола потенційних клієнтів для страховиків, що займаються страхуванням туристичної діяльності;
- вузький асортимент страхових послуг зі страхування у сфері туризму, що надаються клієнтам;
- обмежений обсяг страхового захисту у зв’язку зі спробами страховиків зробити страховий продукт більш дешевшим, і отримати більший прибуток за рахунок більшого обсягу наданих менш дорогих страхових послуг;
- низька якість страхових продуктів зі страхування туристичних ризиків, пов’язана зі спробами здешевлення страхових продуктів;
- несвоєчасне і не в повному обсязі виконання зобов’язань перед страхувальниками;
- недостатній професійний рівень спеціалістів, що працюють у страхових компаніях та надають послуги зі страхування туристів;

- низька кваліфікація працівників турфірм, що обирають страхові компанії з якими співпрацюють надалі за критерієм меншої вартості страхового продукту;
- відсутність ефективних захисних механізмів в туристичному секторі;
- загальний низький розвиток страхового ринку країни, непрозорість страхового ринку, неналежне інформаційне забезпечення страхової діяльності та відсутність досконалих рейтингів страхових компаній.
- численні випадки шахрайства у сфері туристичного страхування, переважно через Інтернет.

Варто зазначити, що останній фактор є одним з найсуттєвіших причин для впровадження системи нагляду, регулювання та контролю за страхуванням послуг у туризмі, адже даний вид страхування за популярністю у шахраїв посідає друге місце, поступаючись лише автострахуванню. У свою чергу страхові компанії прагнуть максимально заощадити на лікуванні туриста у разі виникнення страхового випадку, а деякі туристи мають на меті покращити стан свого здоров'я за допомогою кваліфікованих лікарів не з власної кишені.

У сфері туристичного страхування часто трапляються випадки шахрайства, які здійснюються медичними працівниками. Наприклад, нерідко іноземні лікарі проводять злочинну діяльність разом з керівниками туристичних груп. Останніми у туристів збираються страхові поліси, а лікар в свою чергу виписує рахунки на кожний з них за начебто надані послуги.

Після оплати страховою компанією окресленої суми лікар розділяє отриманий дохід з представником туристичної фірми.

Також медики можуть діяти самостійно. Трапляються випадки, коли вартість реально наданих послуг виявляється вищою за необхідні.

Наприклад, вартість медичного обслуговування вони можуть підвищити за рахунок довшого терміну госпіталізації туриста у медичному закладі, ніж це насправді потрібно [48].

Зустрічаються випадки шахрайства з боку працівників готельних

комплексів. У разі звернення туриста до лікаря, який працює в готелі, виникає можливість, що останній може стверджувати про недійсність полісу та відправити до платного лікаря, з яким існує попередня домовленість. В результаті сума наданої послуги може бути не виправдано великою і страхова компанія скоріш за все відмовитися її повернути.

Відповідно до виділених проблем, існуючих на ринку страхових послуг в т.ч. страхових послуг у сфері туризму, пропонуються наступні шляхи їх вирішення:

- підвищення рівня страхової культури населення за допомогою роз'яснювальних та консультаційних робіт;
- підвищення економічного розвитку та забезпечення політичної стабільності в країні;
- удосконалення нормативно-правової бази у сфері страхування та туризму, яка б відповідала міжнародним стандартам;
- розробка державної цільової програми у сфері підготовки висококваліфікованих кадрів для страхового ринку;
- створення захисних механізмів для туристів, наприклад, туристичних стабілізаційних фондів;
- загальне сприяння розвитку страхового ринку з боку держави.

Отже, туристичне страхування в Україні протягом останнього періоду характеризується негативною динамікою розвитку та наявністю перешкод до подальшого зростання. Окрім загальних факторів, негативний вплив на ринок туристичного страхування здійснює відхід міжнародних туристичних компаній з вітчизняного страхового ринку і банкрутство українських, що потребує відповідних реформ та заходів від Нацфкомфінпослуг та державної влади. Тому державні органи повинні сприяти розвитку діяльності безпосередньо туристичних фірм та нарощення стабільності та ефективності здійснюваної діяльності, що породжуватиме у громадян бажання користуватися їх послугами.

Значна кількість туристів звертається саме до цих організацій, тому

саме через них доцільно впливати на свідомість населення. Дані фірми можуть слугувати посередниками у інформуванні споживачів туристичних послуг щодо необхідності здійснення страхування, що сприятиме зростанню їх безпеки під час подорожі.

Туристичні фірми у свою чергу також мають бути зацікавлені у такій схемі дій, адже це забезпечуватиме їх клієнтів у можливості отримання допомоги у разі виникнення страхового випадку. Це сприятиме розширенню кола клієнтів, адже знижує ризик виникнення несприятливих ситуацій, що значно впливає на вибір населення [51].

Таким чином, забезпечити розвиток туристичного страхування можливо завдяки породженню у громадян думки про необхідність захисту свого майна та здоров'я під час подорожі з метою обмеження їх від непередбачуваних витрат.

Отже, можна стверджувати, що українські страховики перебувають на стадії переосмислення світових тенденцій страхування з метою покращення бізнес-клімату в туризмі. Сучасні реалії перебувають удосконалення соціальних стандартів захисту населення загалом і туристів зокрема. Мінімізація ризиків у туризмі можлива лише за умови налагодження активної співпраці між органами державної влади, туристичними підприємствами і страховими компаніями.

Питання страхового забезпечення туристичної галузі потребують комплексного і системного підходу та виходу на якісно новий рівень.

Зростання ризику у всіх сферах людського життя та господарській діяльності обумовлює необхідність захисту громадян від можливих втрат та розподілу збитків, особливо серед туристичного бізнесу, де імовірність настання непередбачуваної ситуації набагато вища ніж у інших. Особливо це стосується активного відпочинку та екстремального туризму.

Розглянувши туризм як окремий вид страхування, можна зробити висновок, що ця галузь не є дуже розвиненою.

ВИСНОВКИ

Ризик є передумовою виникнення страхових відносин. В сучасних умовах розвитку страхового ринку та набуття страховими компаніями важливої ролі в процесі попередження ризику та відшкодування збитку під час настання страхових подій актуальним стає дослідження надійності страхових компаній.

Відправляючись в туристичну чи екскурсійну поїздку, на відпочинок або оздоровлення, на маршрут вихідного дня або у всесвітню подорож, турист стикається з цілою низкою проблем, які при збігу обставин можуть призвести до негативних наслідків для його здоров'я та майна, погано вплинути на настрій та враження від поїздки.

Але з 1994 р. це питання було вирішене прийняттям Закону України «Про туризм» страхування туристів (медичне та від нещасного випадку) є обов'язковим і забезпечується суб'єктами туристичної діяльності на основі угод із страховиками. З моменту прийняття цього Закону, усі громадяни України повинні були мати поліси страхування при виїзді за кордон. Таким чином держава забезпечила безпеку своїх громадян за кордоном.

Таким чином, можна зазначити, що туристи розуміють, що за кордоном вони знаходяться в зоні ризику і пов'язано це з рядом факторів (культура, традиції, екологія та ін.), і вразі настання страхового випадку, страхова компанія одразу допоможе постраждалому. Страхові компанії в свою чергу, пропонують туристам широкий вибір страхових полісів, які здатні покрити та забезпечити будь-які ризики клієнтів.

Основні напрями розвитку і функціонування страхового ринку нерозривно пов'язані зі створенням конкурентного середовища і вдосконаленням організаційної структури ринку. Національний страховий ринок представлений різними за статусом і організаційними формами страховими компаніями і товариствами, що є позитивним в діяльності на національному страховому ринку. Практично страховий ринок

структурований по окремим видах страхових послуг.

В умовах ринкової економіки добровільне страхування є пріоритетним. Розвиток практичного маркетингу і організація менеджменту в страховій діяльності залишається одним з першочергових завдань страхових компаній.

Важливим напрямом страхової діяльності залишається впровадження зарубіжного досвіду організації страхування і ефективного функціонування страхового ринку, оскільки страхові компанії в розвинутих країнах мають значний досвід ринкових перетворень, постійно оцінюють ризик і прогнозують страхові події, розроблять рекомендації по підвищенню ефективності роботи страховиків і страхувальників.

За допомогою методичних рекомендацій щодо аналізу діяльності страховиків, розроблених державною комісією з регулювання ринків фінансових послуг України, було визначено рівень фінансової стійкості ПрАТ «Страхова Компанія «ВУСО». Загалом, страхова компанія має найвищий рівень фінансової стійкості, відсутня загроза неплатоспроможності. Однак аналіз засвідчив необхідність оптимізації процесу розміщення страхових резервів, що дасть змогу отримати більшу величину прибутку.

З огляду на те, що ПрАТ «СК «ВУСО» має відмінні показники в кожній сфері діяльності, для подальшого існування на ринку страхових послуг, конкурування з аналогічними організаціями в умовах динамічного зростання попиту на послуги страхування, доцільним є розробка стратегії майбутньої діяльності.

Проте, незважаючи на деякі позитивні тенденції ринку страхових послуг в туристичному бізнесі, сучасні реалії потребують вдосконалення страхового механізму в туризмі. Адже досвід показує, що збільшується кількість туристів, які не можуть отримати медичну допомогу закордоном, оскільки страхові договори складені таким чином, що значна частина ризиків, з якими споживач може зіткнутися на відпочинку, не компенсуються. Багато ризикових подій не прописані в договорах

страхування або ж відносяться до форс-мажорних випадків, які не завжди відшкодовуються страховиками. Причина такої проблеми очевидна – низькі тарифи на страхування туристів, які виїжджають за кордон.

Відповідно до проблем, існуючих на ринку страхових послуг в т.ч. страхових послуг у сфері туризму, пропонуються наступні шляхи їх вирішення:

- підвищення рівня страхової культури населення за допомогою роз'яснювальних та консультаційних робіт;
- підвищення економічного розвитку та забезпечення політичної стабільності в країні;
- удосконалення нормативно-правової бази у сфері страхування та туризму, яка б відповідала міжнародним стандартам;
- розробка державної цільової програми у сфері підготовки висококваліфікованих кадрів для страхового ринку;
- створення захисних механізмів для туристів, наприклад, туристичних стабілізаційних фондів;
- загальне сприяння розвитку страхового ринку з боку держави.

ПЕРЕЛІК ПОСИЛАНЬ

1. Закон України про туризм. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/324/95-вр>. (дата звернення 22.10.2021 р.).
2. Закон України про страхування. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/85/96-вр#Text> (дата звернення 18.11.2021).
3. Абрамітова Д. Р. Розвиток страхування туризму в Україні. *Вісник Української академії банківської справи*. 2013. № 1 (34). С. 134-138.
4. Базилевич В. Д. Страхова справа : монографія. 6-те вид., стер. Київ : Знання, 2008. 351 с.
5. Балабанов И. Т. Страхование. Санкт-Петербург : Питер, 2003. 256 с.
6. Бернарська О. Р. Ризики у міжнародній туристичній діяльності та їх страхування. URL: <http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/15752/1/48-Bednarska-107-108.pdf> (дата звернення 08.11.2021).
7. Биржаков М. Б. Безопасность в туризме. Санкт-Петербург : «Издательский дом Герда», 2008. 208 с.
8. Ботвіна Н. О. Фінансові аспекти розвитку страхування туристичних ризиків. Тернопіль : Видавничо-поліграфічний центр Тернопільського національного економічного університету «Економічна думка», 2015. Том 21. № 1. С. 220-224.
9. Базилевич В. Д. Страхова справа : навчальний посібник. вид. 3-тє, перер. і доп. Київ : Знання, 2003. 250 с.
10. Вихристенко Б. Правові засади страхування в туризмі. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2012. № 4. С. 10-20.
11. Власова Н. М. Страхові технології в туризмі. *Культура народів Причорномор'я*. 2009. № 176. С. 82-84.
12. Внукова Н. М. Страхування: теорія та практика : навч.- метод. посіб. Харків : Бурун Книга, 2004. 376 с.
13. Горбач Л. М. Страхова справа : навчальний посібник. 2-ге видання. Київ : Кондор, 2003. 252 с.

14. Гуменюк В. В. Страхування діяльності туристичних підприємств. *Фінанси України*. 2004. № 4. С. 128-135.
15. Загурская С. Г. Страхование и риски в туризме. Москва : МИИТ, 2019. 265 с.
16. Зайцева В. М. Шляхи вдосконалення систем страхування в туризмі. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2016. Випуск 10. С. 335-338. URL: <http://globalnational.in.ua/issue-10-2016/18-vipusk-10-kviten-2016-r/1899-zajtseva-v-m-shlyakhivdoskonalennya-sistem-strakhuvannya-v-turizmi> (дата звернення 23.11.2021).
17. Завада А. Конкуренція в страхуванні: стан, проблеми, перспективи. *Вісник Антимонопольного комітету України*. 2008. № 4. С. 4.
18. Заруба О. Д. Страхова справа : підручник. Київ : Товариство «Знання», 1998. 314 с.
19. Інформація про стан і розвиток страхового ринку України. URL: <https://www.nfp.gov.ua/ua/Informatsiia-pro-stan-i-rozvytokstrakhovoho-rynku-Ukrainy.html> (дата звернення 13.11.2021).
20. Козьменко О. В. Страховий ринок України в контексті сталого розвитку : монографія. Суми : ДВНЗ «УАБС НБУ», 2008. 350 с.
21. Кошляк А. В. Страхування ризиків у сфері туристичного бізнесу в Україні. URL: <http://nauka.kushnir.mk.ua/?p=32314> (дата звернення 04.11.2021).
22. Комплексне страхування подорожуючих. URL: <http://bbs.ua/kompleksne-strahuvannya-podorozhuuyuchih/> (дата звернення 17.11.2021).
23. Крутова А. С. Економіко-правові основи туристичної діяльності. *Економічна стратегія і перспективи розвитку сфери торгівлі та послуг*. 2012. Вип. 1(1). С. 23-30. URL: [http://nbuv.gov.ua/jpdf/esprstp_2012_1\(1\)__6.pdf](http://nbuv.gov.ua/jpdf/esprstp_2012_1(1)__6.pdf) (дата звернення 24.11.2021).
24. Кузнецова Н. В. Особенности туристского страхования за рубежом. *Страховое дело*. 2003. № 11. С. 51-56.

25. Лелюхіна А. С. Страхові послуги в туристичній галузі в Україні. *Бухгалтерський облік, економічний аналіз та контроль в умовах формування і розвитку сучасних концепцій управління*. 2013. С. 351-352.
26. Любіцева О. О. Ринок туристичних послуг. Київ : Альтерпрес, 2002. 436 с.
27. Мальська М. П. Міжнародний туризм і сфера послуг : підруч. для студ. вищ. навч. закл. / М.П. Мальська, Н.В. Антонюк, Н.М. Ганич. Київ : Знання, 2008. 661 с.
28. Машина Н. І. Страхування для туристичних підприємств : навч. посібник для студентів напряму підготовки 0502 «Менеджмент» спеціальності 7.050201 «Менеджмент організацій» (туристичного бізнесу) (укр. мовою). Донецьк. ін-т турист. бізнесу. Донецьк, 2004. 433 с.
29. Осадець С. С. Страхування : підручник. Київ : КНЕУ, 2002. 599 с.
30. Офіційний сайт Всесвітньої туристичної організації UNWTO. URL: <http://mkt.unwto.org/en/barometer> (дата звернення 20.10.2021).
31. Офіційний сайт Світового банку. URL: <http://www.worldbank.org/> (дата звернення 15.10.2021).
32. Охріменко О. О. Страхування фінансових ризиків у сфері туризму. *Економіка України*. 2007. № 1. С. 24-31.
33. Підсумки діяльності страхових компаній за I квартал 2020 року. URL: https://www.nfp.gov.ua/files/OgliadRinkiv/SK/sk_I_%202020.pdf (дата звернення 21.11.2021).
34. Полуляхова О. О. Вплив внутрішнього страхового ринку на розвиток туристичної галузі України. *Інвестиції : практика та досвід*. 2015. № 20. С. 124-127.
35. Полуляхова О. О. Дослідження взаємозв'язку туристичного та страхового ринків України. *Сучасна наука: теорія і практика*. Київ : С. 88-89.
36. Правила добровільного страхування. URL: <https://persha.ua/pdf/Rul02.pdf> (дата звернення 13.10.2021).

37. Рейтинг страхових компаній – 2019. URL: <https://mind.ua/publications/20198476-rejting-strahovih-kompanij-2019> (дата звернення 18.11.2021).
38. Рейтинг страховых компаний мира (Forbes Global). URL: <https://www.ukrstrahovanie.com.ua/ratings/top-strahovyh-kompaniy-mira> (дата звернення 28.11.2021).
39. Рібун М. В. Особливості ринку страхування в туризмі. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2014. № 2. С. 274-281.
40. Річні звіти Нацкомфінпослуг. URL: <http://nfp.gov.ua/content/rzvitinackomfinposlug.html> (дата звернення 28.11.2021).
41. Самаркин Д. В. Системы страхования в США, Великобритании и Германии. Москва, 2001. 25 с.
42. Статистична інформація про ВВП України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення 16.10.2021).
43. Страхування відповідальності перед третіми особами. URL: <http://www.ubi.ua/uk/strahuvannjavdpovdalnost-pered-tretmi-osobami> (дата звернення 18.11.2021).
44. Страхування ризиків у сфері туризму в Україні. URL: http://www.nauka.com/28_OINXXI_2010/Economics/.htm (дата звернення 02.11.2021).
45. Страхування туристичної діяльності в Україні. URL: <https://core.ac.uk/display/235838828> (дата звернення 12.11.2021).
46. Страхова Компанія «ВУСО». URL: <https://www.vuso.ua> (дата звернення 22.11.2021).
47. Страхування туристів он-лайн. URL: <https://www.vuso.ua> (дата звернення 23.11.2021).
48. Таксанов А. Некоторые аспекты безопасности в туризме: методологический подход к безопасности в туризме. «Васко да Гама». *Менеджмент и маркетинг в туризме*. 2002. № 3. С. 15-21.

49. Технологічні інновації на страховому ринку. URL: <http://visnik.knute.edu.ua/files/2018/05/11.pdf> (дата звернення 19.11.2021).
50. Туристична фірма Пілігрим. URL: <http://www.market-https://www.piligrim.lviv.ua> (дата звернення 17.11.2021).
51. Фурман В. М. Страхування: теоретичні засади та стратегія розвитку : монографія. Київ : КНЕУ, 2005. 296 с.
52. Чат – боти для бізнесу. URL: <http://www.market> – https://ideyne.com/ua/article/chatboti_dlya_biznesa_oblasti_primeneniya_perspektivi_razvitiya (дата звернення 21.11.2021).
53. Чмир Ю.В. Роль страхування фінансових ризиків у сфері туризму України. URL: http://www.rusnauka.com/2_KAND_2008/Economics/25939.doc.htm (дата звернення 21.10.2021).
54. Шумелда Я. Страхування : навчальний посібник для студентів економічних спеціальностей. Видання 2-ге, перероблене і доповнене. Тернопіль : Джура, 2006. 296 с.
55. Nordic Travel (фінсько-український туроператор). URL: <https://nordictravel.ua/ua/> (дата звернення 11.10.2021).